

1054(35)

0-15/

E Motubatsi
1/84
b/c

SEGOPOTŠO SA SEKHUKHUNE II

MONGWADI KE

K34/120

MORUTI EDWARD M.E.MOTUBATSI (HAMAUBE A DILĒPĒ)

1

BOTSĒNĒ

Ke hweditše e ka se be mohola go tlogēla bjanabjakgoši bja Marota nyanyeng, ge nka tlogēla go ba laodišetša ka boripanyana mabapi le bophelo bja kgošikgolo Sekhukhune II. Ke ka baka leo ke rego ke segopotšo, gomme ditaodišo tšōna ke morwalō wa ntshētshērē, le ge botlalō bja ditaodišo di ngwadilwe go dikgapetla tša Thamaga ya Mabjana, e lego yōna thwaledi ya tiragalō ya Babinanoko, Bapedi ba setšhaba sa Thulare.
 Naboomkoppies No.262, EDW. M.E. MOTUBATSI
 Sekhukhuneland Area. Dibokwana 1969.

2

MOLAĒLA: Segopotšo se sa kgošikgolo Sekhukhune wa bobedi, ga se ya ngwalwa ka gore mohlomong mongwadi o e ngwadile ka mabapi le ba dithuto tša ba tšwago dikolong tše phagamilego, aowa. E ngwadilwe fēla ka go phela bongwaledi bja kgōrōkgolo ya Marota a Mohlaletse(1921-1958). Mabaka a ka moka ke thaeditše modumo wa polēlō goba leleme la Babinanoko ge bannabagolo ba reteletša diēma le go dikgaka le megakolo ya dirēētō. Banna ba mephathō ye: Manala, Madikwa, Makgola, Madisa, Makwa, Makgalwa le Mankwa le Matuba a Sekhukhune II, dikahlolong tša melato ya setšhaba goba diphapano tša banna le basadi. Ka baka leo molaēla woo, o hlatholla gore le ge tše e tsebja gore š ga e rwele mothotwana ke sh. Mo mengwalong yaka, ga se ka atiša mothotwana godimo ga s, ke filore tsha, tshē, sha, shi, shō goba shoo, shu. Diripana tše di ba mathōmō a lentšu le bogare le mafelelong, ge lentšu e le leteletšana gomme ge lentšu le le bjalo, modumo wa lōna o wa tsefagala go mmoledi goba mothaetši. Lemoga ka mantšu a: bolwetshi, bontshi, pontsho, putshišo, setshaba, shupile, bjalobjalo. A go tšwetšwe Sepedi pele, e sego go se bushetša morago. MONGWADI.

	Botsênô	1
	Molaêla	2
1	A bëlêgwa neng Sekhukhune wa bobedi?	3-20
2	Ka mokgômana Phethedi 'Arthur' Thulare Sekhukhune	21-25
3	Koša ya diêma ka Masoka a Ngwana-Mohube(1900-4)	26-28
4	African M.E. Church since stagnant(1896-1920) .	29-33
5	Bofora ga bo na mogolo	34-36
6	Mediro ya kgoši ya bothokgo ke efe?	37-42
7	Seantlô Mankopodi Thulare, tirô e sekôbô	43-45
8	I kile ya ba afe mahwithi a dikgoši tša Marota?	46-47
9	A lesogana le ka kgopêlêlwa mosadi ga malome? .	48-50
10	Mokgômana Kopjane o tomotše bjang lefata?	51-52
11	Ka mare, mamila le mašii, boitshwarô e be e le eng?	53-55
12	'Memoir': mokgômana Mpjamaaleka G.M. Sekhukhune	56-57
13	Butšhii ga bo rôbalê, phatane e kgaolê, medimo e lalê	58
14	Go tsebagale, e lotilwe kaye Thamaga ya Mabjana	59-60
15	Lehumô lewo ba le tšere kaye?	61-62
16	Go diregile bjang ge a tlo ba maemong aa?	63-64
17	A bagolo ba setšhaba ba swanetše go êtêla Mošate ka dibaka?	65-66
18	A basadi ba kgoši ba swanetše go bitšana ka maina afe?	67
19	Ke mang kgoši e bego e rêtwa ka la mothokgomo?	68-69
20	Lehu la motsetagadi Ngwanathaba Mašabêla	70
21	A kgoši le yôna e na le matla a go rekiša?	71-72
22	A kgoši e swanetše go kwiwa go dilo ka moka? ..	73-75
23	A kgoši e swanetše go hwa goba go ipolaya ka noši?	76-79
24	A kgoši e swanetše go hlôkômêla gore boloyi bo bolawê?	80
	/.....	81-82

3cont. KGAOGANYŌ B O G A R E LEFLAKALA

25	A kgoši e swanetše go ba gōna go ahlola go kgōrōkgolo?	81-82
26	A kgoši e ka gana kahlolo ya banna ba lekgotla?	83-84
27	Hlare sa kgolē se epiwa mohla-solo	85-87
28	Seēma sa monna wa bogologolo se sa gopolwa	88-90
29	Ge kgoši e le e nyane, o swarēlwa ke mang bogoši?	91-93
30	Serētō sa kgošikgolo Sekhukhune sa bobedi	94-96
31	Tsela-kgologolo go latwa lebila	97

A bēlōgwa neng Sekhukhune wa bobedi?

Kgoši Sekhukhune wa bobedi o belegwe ka ngwaga wa 1878, ka morago ga ntwaga ya Maisimane le Maburu ge go senyēga leagō la Tšate ka ngwaga woo 1877, Maisimane le Maburu ba tšo rapa Maawatse(Swazis) le Mapaye le Mapulana.

Sekhukhune II o belegetšwe motseng wa kgoši Matsobane Mmutle Mphanlōlō; leina la gagwē la go hlaletšwa ke Madoda - ke gore banna ge ba be ba thabile borraagwe le borangwanagwe ba fele ba hlaba metlaee naye ka lōna. Lemoga ge, ga ba re monna, aowaa! Ba re banna. Naa wena o lemogang ka mpho ye?

Ka ngwaga wa 1882, ge kgoši Sekhukhune I a hunollwa kgolegong Pretoria, o tllile ka tsela ya ga Mphanlōla go feta a bōna le ge e be e šetše e le legokgolana. O itše go fihla, ya re mesong letšatši le hlabile, a tloga naye, ba fologēla ka Seotsweng(Mphogodumo) go mo šegofatša ka phakabarwa.

Gomme eitše bobedi ga ba bowa, ba fihla go banna kgorong ya Bakgaga, a re go bōna: 'Aga! Le ya mmōna šowe! Tau e tšo mo tshelologa gomme leina la gagwē ke Sekhukhune - ke nna: yēna o tlo kwana le Makgowa, ba ka se mo dire selo ka baka la leina laka. Lena bona le ka se mo kgōnē, le tlo fo mo lebēlōla ka maahlo la ba la tenwa; mediro yagagwē e ka kgōnagatša go mekgwa ya lena; e tlo ba mothaetši wa melaō ya Makgowa.'

Ka ngwaga wa 1884, go fihlōla wa 1893, wa lehu la moswaredi 'chieftain' Kgoloko Sekwati Thulare, mo Masehleng, ke ge 'Field Cornet' morēna Abel Erasmense, a lekile go namola hlōlō mollō, magareng a Babinanoko gwa ba bothata; bjalo mmušo wa 'Republiek van Zuid Afrika' o dira leanō la go široša.

Ke ge mohumagadi Thorometšane le morwaye Klein Sekhukhune le mokgekolo Kogolakae Sekhukhune Sekwati, ba lahliwa Marabastadt 'location', gammôgô le masoganyana a:

- 1) mokgômana Nyaku Morwamotšhe Sekhukhune,
- 2) " Moruthane Sekhukhune Sekwati,
- 3) " Moruthane Asaf Mojaludi,
- 4) " Nyaku (Matomolane) Morwamotšhe Sekhukhune.

'President' ya 'Republican I van South Africa', mohlomphegi morêna Paul Kruger, a dumêlêla ka pelokgaugêlô ya tš-modimo, gore masoganyana a tsênê sekolo gammôgô le Klein Sekhukhune. Ke ge ba amogêlwa go 'Mission School' sa 'Church of England', morutiši e le morêna Josef Kanyane Nape.

Bjale ka ge bakgômana baa mmôgô le kgošana Mabowe Sekhukhune Sekwati, mokgômana Motubatse Sekwati Thulare, mokgômana Sam Mahlako Sekwati Thulare le Sekalela Nkosi (Swazi), ba lahlwa (exile) kuwa Khwadibeng (Hammankraal). Monna wa bôna a go bowa gaye a sa phela i filoba mokgômana Samuel Mahlako Sekwati fêla. Boraro ba robetše ntšhe gomme le mabitla a bona a be a sa bonwa ngwageng wa 1921.

5 Mohumagadi Kogolakae Sekhukhune Sekwati Thulare, yêna o robetše mo Marabastadt 'location, city Pretoria'. Lebitla la gagwê re kile ra le êtêla re (e)na le kgošikgolo Sekhukhune II ka ngwaga wa 1925. E be e le mohlang go etetšwe ke H.R.H. Prince Edward wa seswayi, se-gana-bogoši (bona rekhôdô ntowe, kgaoganyô 12, Letlakala 32; gammôgô le la kgošikgolo George wa go selêla, kgaoganyô 13, Letlakala 32 - la kgošikgolo George ma-ila go fenywa).

Ka wôna ngwaga woo wa 1925, mo kgobokanong e kgolo ya Babašweu le Babaso, kgoši-se-gana-bogoši Edward wa VIII, a re:

"Kgoši Sekhukhune ke Paramount Chief wa bobedi mo Afrika-Borwa go latêla Mazulu'. E le go nonolla tlhaologanyô go setšhaba le magoši ka moka a bohlabêlatšatši le bogare bja Transvaal.

Kgoši Sekhukhune II, ka thuto ya mangwalô, o be a fihletše mojoija wa bone(dinne) padišong ya Seisimane, gomme ga e le mmolêlô wa Seburu, e be e le thaadi go mphatho wa Matuba a gagwe, gomme a tseba fêla go kwa le go bolêla, a sa kgônê go bala malêtêrê a sôna.

E be e le sethakga sa go saena leina la gagwê kudu; e le mohlokomedi kudu dikgapetla tša ofisi ya gagwê, a sa rate go bôna pampiri e tšewa ke phefo; le ge moswiedi wa phapuša ya mongwaledi e ka swielwa ke mosadi, a laiwa kudu dipampiri di se ke tša gobanywa le maudi.

6

Ka ngwaga wa 1898, go kile gwa tla bahlalifi ba Maisimane ge kgoši ka mphathô wa gagwê ba le komeng ya bodikana, gomme bahlalifi ba ba be ba tlile ka morero wo botsebotse wa bohlokwa, eupja ba o tsene ka phulašeng, mmušo wa President S.J. Paul Kruger o se na tsebô. Ka gore ngwana ofe le ofe, ge a le ka gare ga sekolo, ga a itirêlê boethatêlô, o dira se morutiši wa gagwê a mo laelago sôna, banna ba ba be ba tlišitše dipampiri tša meholo ya ditumelelano ka mešpô ya mabje a bohlokwa, gomme gore kgošikgolo a saene(concession) ye ya banna ba kôpanêlô ya London-England.

Bjalo kgoši a saena, banna ba bahlalifi ba leboga, le dikholofetšo tša ditšhalete tše ntšhintšhi tšewo di tlogo fiwa pušo ya Bapedi, kganthe kgoori e bôna mae eupja meotlwa ga ye o bone.

Dikônôkônô tše tša tumêlêlanô ke tšôna tša go difa thipaganyô ya 'location' ye mephapha e mebedi, gwa phethagatšwa moênô wa baamatla ba rego ke aroganya o buše (divide and rule), yewo i bilego go se kwane ga ba-Madibong le ba-Mohlaletse. Ke yengwe e bilego kwenalegonyana mo nageng ya ga Sekhukhune, e le sešôô-nthonkgê sa 1893. Gomme e fo re ka gore setšhaba se na le tsebô ya mong wa sôna, e filo ba diboba di loma pôô go sa Matuba a Thaba-Lepôô.

7 Kgoši Sekhukhune II o be a na le mpho ya tsebô ya tlhagô, a hlokometše ka gore bontšhi e be e le batho ba kganyetšo ka go se tsebe go bala mangwalo, le twantšho ya thuto; gomme le ge go le bjalo, a se ba befelelwe, a re dulang fase: Makgowa a fentše makgoloake Sekhukhune I, nna ke mang; le reng le tšwore marokgo le sa tšwara makgeswa? Naa a dirwa ke bomang; le bana ba lena ba tšhepa ka mašela; a dirwa bjang?

Ka mabaka a mangwe, le ge bakgalabje ba thabile, ba re: 'Rabatome a sewê! Kgoši ye o kwana le Majakane bathwana ba dipukwana, a ka se kgônêgê; ke lôna Lerabastadt goba Lephušumane' - ke gore, motho wa mokgwa wa Sekgowa.

Kgoši Sekhukhune II a nyatša keletšo ya go amoga Matjie, Makola, Mallêka, Makuwa, Mogoba, Mašabêla le Phôtô dikômana tša mekgwa ya segagabô bôna, a re, ga se mokgwa le molaô wa Sepedi : Thulare I ga se a ke a amoga motho ofe le ofe modiro wa segagabô, bo-mpholotšane ba holofetše go tlo humêla maumo ka babolodi. Kgošikgolo a tiišeletša mokgwa wo gore, bana ba Majakane ga ba na tokêlô medirong ya methubo ya mašoboro le mathumaša, go tlo dirêla seo (sewo) se senago mohola go bona: mothubo ke selefêla sa kôma; bjale ba ka i lefišwa bjang ba

ka se e bônê; bôna ba phetha tša sekolo le kêrêkê; gomme gôna mowe ba gana thutô ba re, ga re tsome magoši a mabedi mo motseng wa rena!

8 Kgošikgolo a nywanywê a ekêlê ka thopeng ya gagwê, a itše go bôna 'Di-na-beno'.

E be e le mogaogedi wa lebôgôdika le ge matona a gagwê ba ka munamuna gore a lefiše motho se segolo - selêpê se kukubane; a re, batho ga re na selo, re fo kgôna go wôba melato, re nkgga re sepela!

Kgošikgolo Sekhukhune II ga se a gana go ka fa ba-Madibong lebônê. Kgoši Kgoloko Kgolane Kgoloko o ile a tsêna kgomogadi ka šekeleng, a kgêtha a re, ke tsoma mothepa se-mang-mang. Bjalo kgošikgolo a tlahêga, a hwetša e le boikgudišo. Ke ge go dutšwe khuduthamaga ka lapeng la ntlokgolo, a hlathollêla bakgôma a re, ngwana wa rangwane o hlokile baeletšhi, e ka be e le yêna a tlišitšego mothepa pele go tlo lôba gore ditlhokwa di robalê gomme re nošane meetse; e sego nna go ntšha mothepa go rapêla yêna; ga se molaô le mokgwa wa marumô; ga e be go se gwa tšhologa madi, aowa, molato wa lebônê e be e le tshwanaa! Ke gore a ka be a buletšwe seferô, a fiwa lebônê, gomme o kgopetše a se a ke a boledišana le banna ba Makwa le Madiša, a ikgopola motsibi wa mekgwa le melaô ya Sepedi, kganthe tša maabane o di lebetše neng, wa se fediše phapanô, wa fo thoma ka go fiwa lebônê.

Mpherefere wa 1893 ga o fediše thipaganyô ya Geluks Location 1903, o dirile sa kgogwana rôbala; afaee re Marota!

9 Ke ge mohumagatšana Victoria Thorometšane Sekhukhune Morwamotšhe, a neêlwa lebônê la Marota a Dinkwanyane ba Mašišing (Lydenburg) ka ngwaga wa 1924 (Lenyalanô bôna A.M.E. Church registration of marriages).

Ka mokgwa le molaô wa Sepedi, ge selete sa babina-gore ba kgopêla lebônê, ba tsêna ka ntlokgolo ba bega sewo ba rumilwego sona, gomme ntlokgolo le bakgôma ba šala ba tsebišana kgopêlô ya babina-se. Ge beng ba kwane, gomme ba šupile lapa, mokgomamogolo o tlo laêlwa gore a tsebiše motseta wa bakgopedi, ba tle go tlo laetšwa ka gabobona.

Ge e ba malapa ka moka methepa e beleditšwa, gôna kgôrôkgolo e tlo kgopêla dikgôrô tše: Makweng, Matubeng, Mabjaneng, Makgoleng le Mankweng a kgošana Seraki wa Sekhukhune wa bobedi. Woo ke mokgwa le molaô wa Sepedi.

Eupja ga go thibêlwa, ge motse wa ga Radingwana goba ofe, o nyala mothepa ka kgorong efe le efe, go ôra mahlaku aa rakgadiagwê. Aowa, ga e be taba e tšhwaana. Gomme mositsana yewo a ka se bitšwe mmago-setšhaba. Le ge mohlomong ba gopotše bjalo, molaô o ka se dumêlêlê kantle le kgomo tša mokgobô. Ga go motho yo a ka thubêlago lapa lewo.

10 Marota a ke ke a dumêla go bušwa ka tsela e kgapamilego, gape go ka se be gôna kilello ya mellotima; e tlo be e le mafêlêlô wa mminô wa noko, e le phumphanyô ya bogoši bja Marota.

Mokgômana mokgôma (Kotole) Sekhukhune Sekwati, a re, mogologolo yo a go lemoga bogoši, e be e le mmona-di-le-madibeng. Ke therešo bogoši ga bo se gôna; setšhaba sa kgobokanô ya leagô e ka se be gôna.

Mokgwa wo motho ga se a ithomêla, ke sewo se beakantšwego ke mmopi wa motho; batho e ka be e le dibatana, gomme go phelwa ka bophôkgô le go amogana go bawo ba bêkêgago, gomme ba hloke monamoleli e lego motho yo a boifiwago.

Kgoši ke sebō sa mang le mang. Ge setšhaba se se na moetapele dilong ka moka, go ka se be tōka motseng, le meagwana ya malapa e ka se be gōna. Kgobokanō ye, ke go lōtana ka mokgwa wo mmopi a lekantšego ka gōna.

Mokgōmana Masehube Mafēšēfē Thibane Mafiri, a re, kgoši Sekhukhune yo, a ka lekanywa ka magoši a bogologolo, ge re ekwa banna ba bolēla, ga a pelokgolēlē batseta ba bušago dilete le diletana; ga a re o sēlang, o topile eng, o fo leboga seo a newago sōna a sa belaēlē go etša bawo re ba tsebago bo-morwa-šaka-le-teng.

11

Go loka le bohlale ga di feleletšwe, go itšano mokgalabje wa mphathō wa Makgola a Tšaate, a bolēla ka monna wa Mopolantana inana la gagwē la metlaee ba re ke Mmangabane, a tseba go apeya bjalana bjo ba rego ke paatjie-ya-mpapa goba lephelo-le-ntenne. Monna yo ke yēna a go laetša kgoši Sekhukhune II bohlwele bjo ka ngwaga wa 1930; bjale kgoši ya kgologa kudu senwō se sa bonaba. Ke ge mokgalabje ka gore le yēna e be e le yo mongwe a šomago mo meepong ya ka mo ga Selala(Onverwacht Platinum Mines); ke mofefana yo a lemoša kgoši meapeyelwa. Kgoši a dira gore mokgōmana Mošabi Matubane Radingwana. Ka morago ke ge mokgōmana Motubatsi Sekgothe Motubatse a tšeya thutabohlwele yewo, ka gore morena wa bōna a tsefetšwe ke botagwana bja bohlwele bjo; baapeyi baa ba hwile la hlōkamoefedi. Go phethagala leina la bjona la lephelolentenne. Bjalege, go ka se hlōkēgē pelaēlō gore senwanana se ke lehu le ka pitšeng; ka moka bawo ba go wēla godimo bjalana bjo, ba hwile ngaka di le gōna.

Le ge maina a ditšhwene tša lephelolentenne a ka se laodišwe fa, go lebogiwa ge dingaka tša dipētlēlē ba na le tsebō ka bjōna. Ge e ka be lenabana le le sa tsena ka pherwana

e be e le tshwanêlô go ntšhetàwa lesolo' ka gore e šetše e le thutwana ye tsebjago ke dianokeng, pelope ya tšhalete ke kotsi diagelong mehleng yeno.

Sekhukhune II a ka se lebalwê

Monna wa bogologolo wa Moisimane o boletše a re:

"Leaving the foot mark on the sands of time",

lenawô la monola le ya latega, ka ge go gopolwa mehola le mahwa awo kgošikgolo a a tlogeletšego ditlogolo tša setšhaba sabo, ge go lebêlêlwa kuwa morago. Go phethagetše lentšu la Mašile-a-gatiše a Borwa, a re: 'Kgošogô e mo tabogile 'ina la gagwê ke Sekhukhune, ke nna, yêna o tlo kwana le Makgowa; lena le ke ke la mo kgôna; go yêna ke leina le laka fêla.'

Melaetša ya ditherešo, ka ngwaga wa 1923-1943, o diretše setšhaba sa Bapedi thêkô ya dinagana tša masome a mararo; ka ngwaga wa 1923 o beile sekgutlô sa 'African Methodist Episcopal Church' Mohlaletse. Se, i bile molaetša wa leratô la ebangedi ya morêna le mophološi wa rena Jesus Kristus. Pônagalô e bilego mahlong a batho ka moka ka la '29th April, 1923', go kôpanwe ba-Ntšhabeleng ka morutiši Manase Mminele, ba-Phaša-Nkwana ka mokgômana Manale, ba-Morêtsêlê ka kgošana David Morêtsêlê e le yêna yo a beakanyago lebjwe, le moruti Mareka Molotsi le ba-Nkadimeng, Manganeng.

Diopedi ba tšwago Polokwane (Pietersburg N.Tvl), ka mohumagadi Emily O.D. Lesufi, bakgôma le bakgômana bawo ba bego ba tlile bohlatse le go bôna ka maahlô ge kgošikgolo e

beya letlapa ka maina a bōna šibaa:

- I) Nyaku Morwamotšhe, a šikere sethunya;
- II) Mamogôgôbê Masipa, a šikere sethunya;
- III) Seraki Sekhukhune, a swere matlalo a dinkwê;
- IV) Makwatanyane Sekhukhune;
- V) Adam Kgetshepe Barwe Maredi;
- VI) Maruwane Ramphelane Mabogwane;
- VII) Setswêkê Mamosatšane Phala;
- IX) Rantobeng Kgetshepe Phala;
- X) Kgagudi Morwamotšhe;
- XI) Sebase "
- XII) Rev. N.K.M. Phala;
- XIII) Magetle Mamatshiri Makgata;
- XIV) Segopotšhe Sekhukhune.

Mongwalo wa lebjwe šoo:

THOROMETŠANE A. M. E. CHURCH   This stone is laid by   PARAMOUNT CHIEF SEKHUKHUNE II   - To the glory of God -   On the 29th April, 1923.   Erected by Reverend Edward M.E.   Motubatsi Pastor   = SEKHUKHUNELAND =

14 Matlalo a a dinkwê, a be a apešitšwe godimo ga mothêwô
o bego o le boteletšana bja megato e meraro mo dikutlong tše
nne tša moagô, wa matsolwana a fišitšwego ka mollo. Ntlo e

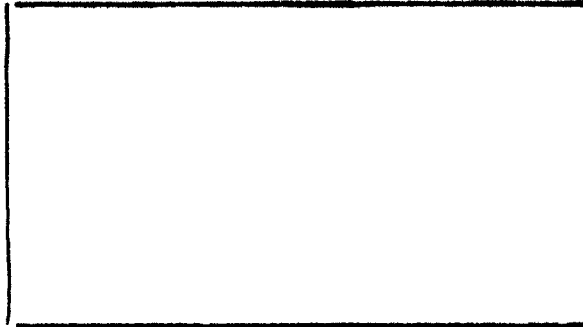
le bophaphathi bja masome a mane, bophara e le masomepedi, e le sebonagala sa mangwane a mabedi ka mahlakoreng, le mejako e mebedi: wa bakgōmana le wa batho-fēla. E be e agilwe ka ditshenyēgēlō tše lekgolotee le masome a seswayi a dipōntō tša Seisimane(R360).

Dihlabēlō tša pulo i bile pholo e nala ya go nwa ke mohumagadi Elizabeth Mamotšhabo Kgobalale Kgaudi.

Ga e le palo ya batho ba bego ba tlile go tlo bogēla letlapa, banna le basadi le bana, e be e le tlang ka dikobo. E be e le la mathōmō ga go bōnwa lebjwe la sekutlo sa ntlo ya thapēlō mo Sekhukhuneland.

'Primary School': Se agilwe, sa rēlwa Sekhukhune School. Moēnō wa sōna e be e le 'Onward upward heavenward. Morago sa felolwa leina ge go dirwa Kgalatlou Secondary School, sa rēlwa Mohlaletse Primary School. Ke ge mokgōmana James Mabowe Sekhukhune e le modula-setulo sa Sekhukhune School Board.

15 Modirišane wa rena ka bokērēkē e be e le Reverend A.J. Rasseou of Dutch Reformed Church. Monna yo e be e le mohlanka wa therešo lentšung la Ebangedi le lerato go bohle fa Mošate - Mohlaletse kraal; a ka se lebalwē ka bohle ba monego le mabohlatse a dithušo tša gagwē Jehofa Modimo Ramatla-kamoka a bonagatša lerato la Sekhukhune go setšhaba sa Marota ka ditiro tša gagwē go setšhaba ka bophara; mo Sekhukhuneland mmuši wa pelolletla a rege batho ke batho ka batho.

SEKHUKHUNE II

= Kgošikgolo ya Bapedi : 1878 - 1943 =

Modimo o na le batho ba wōna. Ka ngwaga wa 1942, e be e le ka nakō ya 9 a.m. mosong; eitše ge moruti Motubatsi a bula 'office', a re go yēna, ariye o botša kgošana Morwamotšhe a aparē gabotsana, a tle ka mono go nna, ke le rome. Ge morwaye a fihlile, a re: 'Morwamotšhe!' A re: 'Hlabirwa!' A re: 'Ngwanaka, o lōtē yo moruti, ke ngwana wa makgolo wa gago; o ntotile gomme le wene o mo lōtē. Ramaube moruti o lōtē ngwana yo, ke morwago'.

Gomme o itše go riano, a re: 'Swaranang ka matsōgō', a re: 'Le sware setšhaba ka matsōgō a mabedi neng le neng'. Ke yōna taō ye a boletšego a ipshina tswee!

16

Ke ge a re, ariye o bitše mokošmana Ramahudu Jack, e lego mootledi wa sefatanaga. Ga yo morwaye a tllile, a re go yēna, tšeya motoro o iše Morwamotšhe le mongwaledi kuwa komosaseng, ga e le seromelwa sōna ke ba laetše, moruti o a tseba - ke gore komosasa a tsebē yo Morwamotšhe. Le ge segopotšo se go sa nyekullwe tše dintšhi, kgoši ye o be a na le selo se Matsulu ba rego ke uluvō - go lemošwa tša tlhagō go tlo diragala goba pōnō ka maele a lego boka dilōrō, motho nke o kidibalong.

Bjalege, lentšu le la makgoloagwē, kgoši Sekhukhune I, a re: 'Kgōōgō e mo tabogile, leina la gagwē ke nna'; ba tšwa thapelong ya bōna ba fo ba babedi, gomme ga go tsebjwe gore

a e be e le thapêlô ka mokgwa Sejakana, ga re na bohlatse;
goba e le go bolêla le badimo, ga ra botšwa.

Le ge a kile a phoyokgišwa nonnodi, ga se a ke a bonagala go nyama, le ge mēšpô ya Mabulane go se nkô-mo-tšwa lemila; a re: lehumo la kgoši ke setšhaba, a bolêlê polêlô ye a go fetola monna wa ramelaô morena Theos Rabbie, ka ngwaga wa 1930, ge a be a re go yêna, kgoši Sekhukhune, mphê tšhalete; ke ge a tlo re go yêna: 'Sir, nna tšhalete yaka ke setšhaba se tletšego dinagana le dithabana mo tikologongya Mašišing le kuwa mošola wa Tubatse. Ramelaô a leboga kudukudu tlhaologanyô e bjalo.

17 Banna ba bego ba bôtêga mo kgôrôkgolo mabapi le dikahlolo, šibaa(1921-1943):

- 1) Tonakgolo Bokgobêlô Sekhukhune Sekwati,
- 2) Mokgôma Kgagudi Morwamotšhe Sekhukhune,
- 3) " Phaswane Morwamotšhe Sekhukhune,
- 4) Mokgômana Mogase Motubatse Sekwati,
- 5) " Tsêkê Morêwane Sekwati,
- 6) " Morêwane Mojaludi Phethedi,
- 7) " Mokgôma Sekhukhune Sekwati,
- 8) " Kgetshepe Lelau Sekwati,
- 9) " Makwatanyane Sekhukhune Sekwati.

Lemoga gore dikônôkônô tše senyane, e be e le bararolodi ba basekišane, ba sa bēbē mahlong a baphenkgišane; melato e sego melatwana ya go tswalatswaletša.

Diaako(diako) bo-re-kile-ra-di-kwa le go bōna ka maahlô šibaa(1921-1940):

- 1) Mokgômana Phethedi Mojaludi Phethedi
- 2) " Mafêšfê Thibane Mafiri
- 3) " Ngwanatsomane Sekwati Thulare

- 4) Mokgômana Mankwanyane Tlaka
- 5) " Ramphelane Magone Mabogwana
- 6) " Rapudi Johannes Nyaku Phala
- 7) " Kgetshepe Ramalau Phala
- 8) " Kgetshepe Serolo Leponyane.

Bjalo ge, mo lenaneô le, go tlogetšwe maina a batseta-bagolo ba metse le metsana ya tikologo ya Sekhukhuneland, le a bakgôma le bakgômana bawo ba bego e le badudi ba khuduthamaga go melatô le merêrô ya leagô la Babinanoko.

Dikgôrô tše bego di tsetêla tša kantle, gomme di tliša pele ga kgôrôkgolo melato yewo e padilego metseng ya babušwa

18

šidii:

- 1) Kgôrô ya Bogopa - ka mokgômana Kgawane Segôtle Bogopa
- 2) Kgôrô ya Mapitsing ka mokgômana Thipa Kgolane Hlakudi le Ngwanatsomane Rahlolo. Hlakudi le Morêwane Selai Hlakudi le Thulare Hlakudi.
- 3) Kgôrô ya Mafiri - ka mokgômana Masehube Mafêêfê Thibane
- 4) Kgôrô ya Mahlanya - ka bakgômana baa: Maotomabedi le Mogolobaneng.
- 5) Kgôrô ya Mankweng - ka mokgômana Sekwati Seraki Sekhukhune le barwarragwe
- 6) Kgôrô ya Makgoleng - ka bakgômana baa: Radipilo Tsêkê Morêwane le Mangope Morêwane Sekwati
- 7) Manaleng(kgôrô) - ka bakgômana baa: Motubatse Sekgothe Motubatse le Segwarihle Mogase Motubatse le Lebidike Mogase Motubatse.
- 8) Kgôrô ya Matubeng a Mojaludi - ka mokgômana Ramphelane Phethedi Mojaludi
- 9) Kgôrô ya Mapulaneng - ka mokgômana Phafane Mampuru le Sekgothe Mampuru le Seaparo Mampuru

- 10) Kgôrô ya Makgata - ka mokgômana Malegodi Makgata le Serobane Mapitimetše Makgata
- 11) Kgôrô ya Maredi - ka mokgômana Adama Kgetshepe Barwe Maredi
- 12) Kgôrô ya Maroteng - ka mokgômana Nkopodi Moruthane le Malekutu Moruthane
- 13) Kgôrô ya Matloug - ka mokgômana Kgoloko Seswai etc.
- 14) Kgôrô ya Makaleng - ka mokgômana Marišana Pudiamakwa.

19

Dikgôrôkgolo tše ke tšôna di fêfêrago melato pele i išwa go kgôrôkgolo ya Sekhukhune II, gomme tšôna ke tšekhwe:

- 1) Kgôrô ya Matuba a Sekhukhune wa bobedi - ke yôna maripaganyi goba gomang-ka-nna.
- 2) Kgôrô ya Mabjana a Sekwati I - ke yôna thwaledi ya pušo le bontšhi bja melato ye tlišwago ka batseta ba metsemegolo, ka makabe a barwa le ditlogolo, ba Modimotsana wa noka ya Tubatse.
- 3) Kgôrô ya Matuba a Sekhukhune I - ke tsela ya melato e megolo, go e rethenya ke yôna pele; e kgôna le go befolla mabothata ka tokêlô yewo e felwego matla ke dikgorokgolo tša leago la Marota Babinanoko ya Mohlake.
- 4) Kgôrô ya Makwa a Morwamotšhe II - ka moka matla a yôna a rwelwe ke kgôrô ya lesogana, e lego Matuba a Sekhukhune sa bobedi.

Tšôna dikgôrô tše kgolo tše, di tšwile diphatlwana tša majatwana, e fo re ke ge mogologolo a hlabile seêma, a re:

"Magadimana ntweng ga ba ija ga ba gadimane", o tiele kgomo lenaka. Diphatlwana tše ge melato e patlile, ba bowela segarisengwê. Ke ka baka lewo pušo ya Marota e bego e kgodiša mang le mang ba dilete; gomme e re mmelaedi ofe le ofe, a kgotsofale ka mekgwa le melaô ya dikahlolo tša Marota. Ge

ba re: "Ga re ithute go tšwara phaaga", ba rereša: modiro wa borrawešu e be e marumō le go ahlola batho ba dilete fêla.

20

Go ruma pušo ya Sekhukhune wa bobedi, morêna yo mogolo wa setšhaba sa Bapedi ba Thulare, mo-fiwa mahlatse mphō yewo bohle ba e hlologelelago go ditlogolo tša bōna, go sepelwago ka lehutšo gore, ge badimo ba ka nthuša go bōna go hlaba ga letšatši. Kganthe

MORWAMOTŠHE

(O belegwe 23 Nov. 1914 - 1965)

Kgošana Morwamotšhe wa Sekhukhune II, ka mellotima Leganabatho Sekhukhune sa Morwamotšhe Sekhukhune Sekwati sa Thulare I wa Morwamotšhe I wa Thaga-e-tala Mohube-a-Seopêla wa Moukangwe wa Thobejane wa Lellelateng wa Dihlašane tša Rakabu a Motšha.

'Washington' yo, a swarêla bogoši mengwaga e masomepedi. O tlogetše Marota ba sa itirile baganyitšhi pušô ya Kakaretšo ya Lebowa. Morwalo wa boswaredi o kgapeditšwe go seantlô " Mankopodi Thulare Sekhukhune.

= 24th January, 1969 =

Ka mokgômana Phethedi Arthur Thulare Sekhukhune

Mokgômana James Mabowe Sekhukhune, o laodišetša mongwadi wa Segopotšo sa Sekhukhune II. Puku ye ke mohlatlami wa Thamaga ya Mabjana; ga e ronane go gobana ditaodišong tša mekgwa le melaô ya Babinanoko.

Ka mokgômana Phethedi, yo mongwe wa barwa ba Thulare wa bobedi, lesogana le, le ge ditaba go bolêlwa go tšhebêlwa, ke yo mongwe tshenyêgô ya motse wa Marota Mohlaletse, e bilego phehli le kwenalegonyana la wôna; le ge ba Maroteng ba ka hlaboša lentšu ba re Joo! Joooo! Lentle la Malekgolane, Hlabirwa wa Bauba a Hlabirwa Joo! O re dirileng joo! Joooo! Ra lahlêga joo! Sello se bjalo se tia phala mmaleng.

Mokgôma Phethedi Thulare ga se a tomola lefata, o hlosile polaô go bana ba setšhaba sa Thulare, gomme lehono ge a buile tahlong, kgoši Morwamotšhe a hwa lehu la go gakantšha Marota.

Mola Marota a lemogile pelokgolêlô ya gagwê, a ba a phatlola motse. Marota a re, agaa, e weditše dihako meetseng; mmakaepeya a re madulo šiaa Hlabirwa a têtêbana bja swanêla, Marota a tia nxa! Thamaga ya Mabjana ya re mehlolo! Ge monna a lomišwa a lwele le molaô, bjale molaô wa kgopama, wa tlogela mokgwa wa Sepedi, lefata. Rena Marota a Bogwaša (Naboomkoppies No.262), ra itshwara mohlagare ge dithoto, nyakô, di llwê ke mankgwari (matches). Monna wa Mphathô a Makwa a kgošana Morwamotšhe Sekhukhune, a etša mokgômana Moses Mphahlêlê ga a itše a re: "Wait beat & see what pay shall be" (šmang gannyane re lebêlêlê mopotso e tlo ba eng?).

Mokgômana Phethedi, morwa Thulare Sekhukhune, le ge go bolêlwa gore o rakilwe Mohlaletse, ee, e ka ba therešo, gomme

go rakiwa ga gagwê, ga se bja kgošana Motodi morwa Sekhukhune Morwamotšhe, aowa! Mokgwa le molaô wa Sepedi, mohola go yêna ke 'Ntholê morwa Maleka' - a sa kgwathe goba go biloša(biluša) setšhaba sewo a dumedišitšego ntholê go sôna.

(T.M. 37, kgaoganyô 1096).

Lefata: Ge morwa ofe le ofe, yo i bilego ya ba hlôgô ya mphathô, a tomotšhe lefata, le ge seripa sa motse se ka mo agêla gomme motse goba kgôrô ya gagwê ya fahlêlêga, tabakgolo go ganêga dithetha goba dikuduudu.

Borakgolokhukhu ba boletšhe diêma tšhe pedi tšhe kgolo, tša go nyamiša, ba re:

"Leumô ga le apewe malapeng a manyane, ya bowela ihoo e a swaa". Kgošigadi Mankopodi Thulare le mokgômana Phethedi Thulare, ba tsebana matšhibogo: diroto ga di tšhollêlanê, go tlo phethagala seêma sa borakgolo se rego:

"Morakadu êlêlwa matšsaaba morago, melete pele e šibile, morago mabowêla".

23

Diêma tšhe tša borakgolo ke thuto e phagamego, go bana boithuting bja bona, ge moithuti wa dingwadiwa a ka gopodiša thuto ya bagologolo kante go malêtêrê, go lemogêga gore, polêlô ke yôna e neêlago motho tlahologo tsebong. Bagologolo tsebo ya bona, le ge ba be ba se na tlhaologanyô ya tlhôlô ya dilo le motho lefaseng, eupja tsebô ya bôna le melaô ya bona e fo lekana le yewo e balwago dikgapetleng. Melaetša ka bophara ye begelwago go ditiragalô, ba boletšhe ka hlôgô le letswalô(conscience).

Ee! E gôna mekgwa yewo e lego ya go tswalatswaletša, e ke kego ya šalwa morago, ka gore mabaka a kgohlagane nayô,

gomme mehla le yōna e ka boēmō bjo phagamilego.

Ditiragalo tše ngwadilwego ke bo-ngaka Reverend Alexander Merenskey, ditheletšapelo kudu ka ditiro tša kgošikgolo Sekhukhune wa mathōmō, ge a huduantše setšhaba ka go ganetša thuto ya ebangedi mo nageng ye. Mehlang yeno fa ga Sekhukhune, sello se godimo ga mokgōmana Phethedi Thulare Sekhukhune; lehono setšhaba se mo lebélêla bjalo sebatana. Naa e tlo ba efe kgoši goba kgošana ye ka mo dumélêlago go tsēna go aga motseng wa yōna? Aowa! Mmušo ga o fo bōna felo tsoko o mnee, hlemogwa a se bewe kgauswi le matona goba badiši ba dinaga tša setšhaba sa Bapedi, ka gore o tlo re: le a ntseba ke ngwana wa kgoši Thulare wa bobedi.

24

Bjalo mabaka ge a šuthêla pele, go tlo ba bjona boetsebō bja bo-bjanabjakgoši, gomme babuši ba ehula moruswi goba lekopêlō ka mo go fišago. Mmušo o ehule setšhaba sa Thulare e sa le lebaka la semeetseng. Borrawešu ba re laile ba re: 'O se ke wa fiša mamonyana wa gago šakeng la Mošate, se ilego Mošate ga se bowe ke khwêlêlō'.

Ka ngwaga wa 1926, ge khuduthamaga e be e dutšhi ka thopeng ya madulo a Mankale-a-banna kgoši Sekhukhune II, go kgethiwa balebeledi ba dinaga(farms) tša ka kuwa Nebo 'area', kgoši Sekhukhune II a bolêla dilaêlō tše:

a) Mokgōmana Matsebe Bokgobêlō Sekhukhune o kgethetšwe go diša naga ye ya Drakenstein No.31, gomme o se ke wa kgwatha selo sa batho bawo o hwetšago ba agile e se bareki; modiro wa gago ke go ba sêšgêla mašêmo, lelôtō la mehlare, go lefiša tšhalêtê ya madulo le temō; o se ke wa tsênatsêna melato ya magoši a bōna; melato ya gago ke ya mobu fêla.

b) Mokgōmana Simon R. Morwamotšhe Sekhukhune - Loopspruit No.41.

c) Mokgōmana Zakaria Molebeledi Mapitimetse Makgata - Vooruitzicht No.30.

d) Mokgōmana Kgobalale Sekhukhune Sekwati - Kanaan No.32. Taêlô e fo ba: ga la kgêthêlwa bogoši, aowa, le kgêthetšwe go diša fêla, le go lefiša tšhalete go bohle bawo e sego ba setlêmo sa Bapedi 'Tribal Levy'.

25

Ee! Ge morwa wa kgoši a tomotše lefata e le ngwana wa kgati le seferô se lebanego go se na bosodi, ka mekgwa le melaô ya Sepedi, ga go pelaštšo go yêna go hlôma kgôrô ya go rethenya melato; eupja e le fêla bawo e lego ba setlêmo sa Polokêlô ya setšhaba sa Bapedi.

e) Mokgōmana Simon Rantobeng Morwamotšhe Sekhukhune, o be a felwe tokêlô ya go begêlwa ka lehlakore la kgomo, ka bohle ba lego ka tlase ga lekgêthô la polokêlô ya setšhaba sa Bapedi, gomme le mehleng ya pušo ya moswaredi Morwamotšhe Sekhukhune Morwamotšhe. Le nankhono mokgōmana Solomon Kgagudi Rantobeng Morwamotšhe o sa na le tōkêlô e bego e felwe tatagwê ke kgošikgolo Sekhukhune wa bobedi. E be e le tōkêlô le tshwanêlô ge bareki, e lego baagi ba dinagana tše, ge ba fapane, ka melatwana ya bōna, ba i tliša go mokgōmana Rantobeng, e lego mogolwane wa bōna, ka go tswalwa ke Morwamotšhe II, ka mothepa Mamošiane, morwedi wa mokgōmana Rantobeng Phala. Gomme ge melato e kukubanya kahlole ya gagwê, a e romêla go kgorokgolo ya Marota Mohlaletse, ka bo-yêna mmôgô le motseta wa gagwê, goba ka lengwalô-tiışo ya bohlatse bja basekišane le dihlatse tša bōna. Ngwana kgoši ga a tomole lefata ka mekgwa le molaô wa Babinanoko.

Koša ya diêma ka Masoka a Ngwana-Mohube (1900-'4).

Mphathô wa Masoka a mohumagatšana Ngwanamohube Morwamotšhe ka ngwaga e, 1900-1904, ge ba sa le mathumaša, go binwa koša mmôgô le mašoboro a mphathô wa kgošana Phathudi Morwamotšhe Sekhukhune, phatane e sa kgaotše, medimo e robetše, go rêtwa sa-Matuba-a-Lepôô Sekhukhune sa bobedi:

Hlabirwa a Bauba, ga o ronwe, o ka be o nthoma
ka mošolaa ga Phathudi lengana!

Le ga e le kgole, ke tlo ya, ga ke yêlê go bowa,
Ke tlo bowa ka moswane.

Mafêêfê lebêlô, serupu sa ramatlapane aa bohêlê bja
Tubatse.

Re baale ga re bodika bja banna, re tlo ikêpêla magaba
thabeng:

Mohlaang re yago tshwêlê, ra bôna ka go fetša.

Wene morwa maoto-tshoina, maoto matsatsarapa;

Sebite maakapare: Sebite ka apara tšhwene,

lebôôtla ke tšhaba ga ba dilete ba ka ntseba.

Mankopane leseetša Phôgôlê maru a senyalô,

O sentšhitše Kgokgôrô¹⁾ le Maboraganye:

Mogotla letša lengwane! Nke ke sethobolo,

nke ke bolahlêlô bja dimêkô!

Mapulaneng re tšwago, ra-nkga khura²⁾ la mpja,

šala gabotse mmate³⁾ motho wa dibata,

ka moso re ya thabeng, re bôna ngwana

banna - tlhôka nkô - tlhôka molomo!

Wene o kwa bose Maanyobane⁴⁾, o tlo bolla le

basadi, wa bolla ka moropa; Motianyane⁵⁾

sa ngwana Motoanyane.⁶⁾

Ga Maredi a Mmangwato re hlwile re bōna
botse ga motswetšhi⁷⁾ a bina koša.

(Baakudi mathumaša le mašoboro ba la pele, la bobedi le
la bone, ba re):

Diépa thaba Moletshi!

Mathumaša gešu makhutša,

bommagwe-mohomotšeng ka lengwane!

Tlhathollêlô: Mehlang yewo koša ya mašoboro le mathumaša, e
be nke ke ga go bonwa selo sa Makgowa ba rego 'bioscope or
bioskoop'; go rerešêgê seéma sa mogologolo ga a itše:

"Mahlô ke diala, ga a tšeye sa motho".

Mosadi a se tlogêlê pitšana ya dišebana ihoo, a ka re a bowa,
a hwetša e swele lebate. Monna a se tlogêlê letlalwane la
ditshatsô fase, a ka hwetša dimpja di tšere. Mmabjala a se
tlogêlê bo phuphutha, a se hlootle, o tla hwetša bo segilwe
ke moroko. Bopateswana ba lebala le go o bopa matsopa;
mathari a alola dikgale lwaleng, a di tlogêla dikgôgô di tlo
šala di senyana; lesogana le se fologê thulelong a e bōna
Mamohlake a bifile.

Molema mabêlê, se tlogêlê peu molaleng, dinonyana le
mogôtlô o tlo hwetša di topile le go sêrwa, wa hlonama.
Mašoboro le mathumaša a mehlang e fetilego, go be go bolotšwa
merwahla⁸⁾. Mošumô e be e le eng, ga e se go diša dikgomo le
dihuswane; mašoboro, mathumaša, e le maagabêgabê re nyaka
pula mogatša Kubjadi!'

Re di kwele ga go anêgwa tša ka gaye Mosêgô, le tša
bogologolo gaye(gae) Mogokgomeng - Tubatse, le kuwa Bjobopholo
bja Phakana a Dimo bja bohlôlô bja Tubatse, go fihlêla ge re
di bōna fa Mohlaletse - leotswana ga Mameetse; ga go gōna mowe

di re diretšego mohola: ga e se fêla sešma sa mogologolo
se rego:

"Hlapi holofêla leraga, meetse a pshwele(pshwiele) o
a bôna!"

Ba ile natšô banna ba mephathô ye: Matuba a Lepôô le
Mangana a Lepôô le Makgola a Kgagudi sebatana.

-
- 1) Kgokgoro: ke leina la tatago mokgomana Frans Marodi
Ntšhabeleng. Monna yo i bile tshebi ya Maune;
a khukhuna ka Mohwetsi ga a eyaa go bônana le
mokgômana Kgolane Kgoloko Sekwati(1895).
 - 2) Ra-nkga-khura: ke gore, ba kgôrô ya mokgômana Letshela
Mampuru, monna wa mphathô wa Manala, re binne
koša a se re hlabêlê selo, ra tloga re nyamile,
re hôhlôka goba re nwelegile môkô.
 - 3) Mmate: ke gore mogweraake goba thaake.
 - 4) Manyobane: seotswa, bootswa - motshela mošaô.
 - 5) Motianyane: Tlhôka: ngwana wa go bêlêgwa ka bootswa
(illegitimate).
 - 6) Motoanyane: Lesea(leseya), ngwana yo monyane.
 - 7)
 - 8) Merwahla: ke mašoboro le mathumaša a tiile ba fihlile
sehleng sa bonna le bosadi, nke ke ge ba tshetšwe
ke mabaka a kôma.

African Methodist Episcopal Church stagnant since
1896-1920

Bjaloka ge puku ye, e lego serapa sa masome-tharo-seswai
go Thamaga ya Mabjana, gomme ya rêêlwa Segopotšo sa Kgoši
Sekhukhune wa bobedi, kgaoganyô ye e rarolla gore naa kêrêkê
i bile mogobe ka baka lang? Ga e sa le e thêwa ka mengwaga
ye, e sa šikinyêgê, 1896-1920, mo motseng wa Marota Mohlaletse.

Moruti Nathaniel Kgotwane Magohlô Phala a bewa boruti ka
ngwaga wa 1903, bja kêrêkê ye, ke 'The right reverend John

Albert Johnson, A.M.B.D.M.D. presiding Bishop'. Morwa Phala naka tša gakantšha moletšhi, gwa phêthagala sešma sa raditaola, lewaa la šupeletša mohlakola o monyane, gomme a re, ke motsibi wa tšôna mola mogologolo a boletše a re:

"Moreku ga a ethekolle".

A aroga tsela, a re o rêya sefu, a beya letlapa godimo, go lehlohloilane a kgina setšhaba, a holana go bagantšhi, a re, kêrêkê e tsênwa ke basadi ba ripilego pelego. Marota a re, agaa, wa kwa moruti wa maakgonthe! Kêrêkê e tsêna ke basadi ba tšofetšego, go bolokwa ke moruti, ka gore go bêlêga ke bootswa; bjale rena banna re sa lohledišago dikgêkê, re tlo tsêna bjang; re sa holofetše go hlôla peu ya Thulare?

30 Kêrêkê ya Mohlaletse ya ba lebjwe la kgopišo go bokêrêkê (denominationalism) tšewo e lego baagišane, baruti le badiredi ba dikêrêkê, ba phenkgišana ka bothata go sokollêla batho thutong ya mmušo wa letago le phologo; ka tirô ya bokgôpô e motheogeng, ya bophelo e morotogeng.

Ka ngwaga wa 1921, ka gwedi ya April, letšatši la di-nne, ge ke fihla Maroteng, ga tšhipi ya Sontaga e bitša 'tlaang kêrêkeng, go fihlêla bakgekolo ba lesome le metšo e meraro, ba kgôrô tše pedi, ba Makweng le Makaleng, ka moka ba tiiba ka lehlôtlô. Ge ke lemoga ka go fatišiša therešo, gwa hwetšagala gabotsana, mokgwa wa go se kwešiše kêrêkê ga batho ba leago la Marota, gore, go nyatša le kgananô, ke thutwana ye midilego dipelong tša bôna ka go rutwa.

Ke fihlile ntshe go paletšwe baruti ba babedi, moruti Benjamine Sechaba le moruti Samuel Tladi Mabulelong Masemola, e lego yo mongwe wa dithei tša kêrêkê yw ka ngwaga wa 1893, e sa retšwe 'Ethopian Church', ka Father moruti M.M. Mokone,

monna wa leloko la Bakgaga, wa mphathô wa Madisa a kgošana
Mahlagaume Sekwati Thulare.

Seêma se sengwê sa monna wa bagologolo se rego:

"O reng wa re o e bôna e hlotša, wa e nametša thaba!"

31 Moruti Phala a na le tsebô le tlhaologanyô ka Marota e sa le
ba ganana le thuto ya mangwalô, gomme mehleng yeno wa hlaba
seêma se siswa, wa re motho ga a sa bêlêga ga a tsomêgê
kerekeng; aa banna le basadi bawo go kolobetšwago bana ba
bôna ba maseya, a ga ba tswalwa ka bjona bootswa?

Motse wa Marota e be e le mohlolo ge ngwana a ka bônwa
kerekeng, ga e se fêla bana ba barodie. Ka ngwaga wa 1904,
bana ba kilego ba kolobetšwa Mohlaletse, i kile ya ba Stephens
Bokgobêlô Kgôbôkô Phaša le Paulus Ramotšatši Maredi, ya napa
ya ba moka go fihlêla o tee wa mokgômana Thomase Mašianoke
Moela ka kgwedi ya May 1921. Go tloga moo gwa amogelwa
kerekeng methepa e meraro ka kgwedi ya March 1924- maina a
bôna šiaa:

- 1) mohumagatšana Refelwe Mante Phale Phala
- 2) " Dorothia Maletsiri Setswêkê Phala
- 3) " Rachael Legobane Ramaipadi.

Methepa ye ke ba mphathô wa Maputla a mohumagatšana
Mpetšhê Sekhukhune Morwamotšhe se-nyalwa lebônê la Magadimane
a Magakala.

I bile makatšho motseng wa Maroteng, ge ba bôna methepa
e nyanyolla moênô wa Maseraa le Sešane - kôma tša basadi.
Moruti Phala a hloklwa go bona methepa e senyegile.

Tabakgolo e makatšago ke ge yêna a sepela le metse le
metsana, a kolobetša banna le basadi le bana, gomme motseng
wa gabô a tieletše legora la kganyetšho. Kgošikgolo Sekhukhune

32

II, o a laya ka gore: moruti N.K.M. Phala o lotegile fêla, mo ka baka la ge a se a re hlanôgêla ka ngwaga wa 1893; re fo hlekenetša gore a be a e kêlê gaye bokhutšong, ga e le thuto ya therešo ga e sa le gôna go yêna, gomme segolothata go yêna, ke manganga; o lebetše seêma sa borakgoloagwe, se rego:

"Bogolo bo etla, le tlo bina koša le dutšhi(ka marago)". Meetse a noka ga a thibêlwe ka lešikahlaba, batsibi ba bopa matlapa ka disamente.

Mokgômana Tsêkê Morêwane Sekwati, a re: 'Heeee! Nathaniel! Re tšwa naye tšhiding ga a obiwe molala; tabataba e fo ba ge a se a re hlanôgêla ge re elwa ntwaga ya ka lapeng, gomme a êma le rena'.

Ka mmušo wa Union Government of South Africa, bjale bja Sekgowa motho yo moso o be a sa dumêlêlwa go bo rêka, gomme batho ba phela ka mokgwa o mobê wa go bo utswa. Ge mothomoso a tlo bo rêka, a be le permit ya magastrata, gomme le baruti ge ba rêka dibeine tša selalêlô, ge a se na setlankana sa tumêlêlô go sa kgônagale.

Agošikgolo Sekhukhune II, eitše ka go rata kudu seno se, a kgopêla ngaka ya lekgowa gore e mo dirêlê lengwalana le bohlatse gore a dumêlêlwa go rêka.

33

Ngaka(Dr.) ? a re go yêna: kgoši Sekhukhune, go be go na le monna yo mongwe wa ga Phaphadikwata, gomme ka letšatši le lengwe a re ke phapha kôta, a ithêma moômô; bjale a tloga a ya ngakeng gore e mo fe sehlare(moriana) wa go alafa ntho ye. Bjale ngaka ya re o gobetše kudu monna! A ke go lemoše: bagologolo ba re go kile gwa ba gôna monna yo mongwe a ikgobaditše ka wôna mokgwa woo, gomme eitše sebakeng sa go alafiwa, ngaka ya tšeya mphaka, ya ekeletša nthô yela gomme kgobalô ya fetišiša.

Bjalo wene o šuhlile ke bjalwa, gomme o sa tsoma go senyêga go fetišiša tshenyêgô yewo e lego go yôna; aowaa, nka se kgône!

Moruti Nathaniel K.M. Phala ke hlatse ya go rerešarereša, ge Marota a ganne thuto mehleng ya kgoši Sekhukhune wa pele, gomme mehleng yeno o tšeya mphaka o ekeletša lebaadi godimo ga lebaadi. Naa ke peu e fe ye a e bjaalago(bzalago) go barwa le barwedi ba Thulare? Moruti yo ke yêna a bego a re hlathollêla ka ditlaišego tša bôna, ge ba tlo fihla Botšhabêlô; eupja lehono o thabile ba tšwa naye phalalong, mola ga Mankopane go tlaala masogana le dikgarebe ka gare ga kêrêkê: fano Maroteng ga go dumêlêlwê ka gore re sa dira dibê ka go bêlêga bana banna le basadi. Bjaloge, ka gore batho ba Mohlaletse, e be e le thuto yewo ba e ratago kudu, ke ka baka lewo moruti Edward M.E. Motubatsi a ilego a ngangatlêla ka bothata ga a tlo hwetša mohumagatšana Victoria Thorometšane go tsêna sekolo, ya ba gôna seêtša e bago maôrahlôlô Maroteng (1922-1958).

Mehleng yeno, 1969, ke na le banna badiredi ba thuto e lego mokgômana James M. Sekhukhune, i bile ke modulasetulo sa Leolo School Board, sa bohlabatšatši bja Leolo.

Bofora ga bo na mogolo

Go itšano mogologolo wa bagologolo, a apešitšwe kôbô mo-ilêla-batho-phuraphura(gown).

Ka ngwaga wa 1929, mohumagadi Sehludi Bereta Masehube Mafiri, o kile a fora basadi ba bantšhi, a re ke yêna moporofeta,

o bolêla le Modimo Ramatlakamoka. Bahetene le Majakane ba mo šala morago. Aswara dithapêlô bošego. Moruti Nathaniel Phala, le yêna a thôma go dira nayê mmôgô. Ka ngwaga wa 1930 a theya morakwana thabeng ka mafuri a kgôrô ya gagwê, a re o aga ntlôkgêthwa.

Eitše ge go iwa matswalong a Morêna Jesus Kristus, mokgalabje wa moruti a goweletša phirimaneng ya letšatši, a hlaboša lentšu le balatedi ba gagwê, a re: agaa! Le lebeleleleg legodimong, ka meso le tlo bôna ntlokgêthwa e theoga legodimong, e etšwa go Jehofa Modimo Ramatlaohle!

Batho ba ratago go bôna, ba itše ka re ntakana-mpudule, la ba la hlaba letšatši, go fihlêla ga tšhipi ya mokgoši wa tlaang kerekeng '9 o'clock', gomme khêlofetšo e sa phethagatšwa.

Ka ngwaga wa 1931, mokgalabje a biletšwa go badimo.

"Bofora ga bo na mogolo" -

kgošikgolo Sekhukhune II le mokgomana Motubatse Sekgothe Motubatse Sekwati, ba roketšwe bobedi diphuraphura tša boperemita.

35

Mokgwa wa tlabanêgô, diphuraphura tše di aparwa bošego, mosegare di lôtwa ka mapokising, e le dilo tše di utamišwago ka gore moruti Edward ge a ka di bôna, e tlo ba molato wa putšhišo kgorong.

Phetolo ya moruti Edward go mosebedi: Aowa Mahlako! Ga se mathômô ge motho wa mosadi a wetša monna ka legageng; le meferefere ya motse e fo tšwêlêla ka mosadi, gomme bana ba motho ba phatlogane; ge ba tlogêla Thorometšane African M.E. Church, ba thôma ya bôna tswedile-tswée!

Ka ngwaga wa 1943, kgošikgolo sa-Matuba-a-Lepôô a biletšwa khutšong. Eitše mohlaang go boolwa meriri ya mafêlêlô, kgoši-

gadi Lekgolane Thulare Sekhukhune a roma kgošana Morwamotšhe, monnaago Thulare, a re, mpiletše moruti Edward. Ka fihla, a re 'Phuraphura šee, e tšee o hlobogé mong wa gago ka yôna, ke dilo tša lena baruti. 'Mošobjadi a Hlabirwa, le ge tša bahu di sa lebogiwe'. Ke ge ke tšeya tlhoboša yewo kantle le kganano mahlong a kgošana Morwamotšhe le mohumagadi Malefyane Setefina Mampuru Morwamotšhe.

36 Maano a go ja: Moforigadi Bereta Mafiri, o llê ka maano, gomme a re ke boditšwe ke Modimo. Majakana a mabolorutwana gwa kgeremêlwa nthagagwê, ga a tsebe malêtêrê. Le morwedi wa mokgalabje Nathaniel Phala e lego mohumagadi Johanna Mante Marekose Letuku go kgologilwe ge ntlôkgêthwa e tlo fologa legodimong - 'bofora ga bo na mogolo'.

Eitše ge moforigadi a paletšwe ka ngwaga wa 1955 a thôma go apeya paatji ya mpaapa goba lephelolentenne. Mehlang yeno o lahlile, o eketše mathuding a morwedie ka motseng wa ba-Mašabêla ka ga Mongatana - Lethule. Ntše ke mellwaneng ya Paradys le Driekop, Geluks Location, Sekhukhuneland.

Marota, lôtang leina la lena, le fele le gopola dika tša mengwaga ye: 1838, 1877, 1882, 1893, 1895, 1958, 1968.

Naa ke eng sewo ge ithutwago go ditiragatšwa mengwageng ye?

Ge re be re fahlilwe, a re fahlologeng ka wo ngwaga 1969 go tlošwe dithôkô mahlong. Naka a kwešišega ka bjakô gomme a taloga ka bjakô go swana le nakana ya mokhura, yewo borakgolo ba re buditšego ba re: ge ngwana a llêla nakana ya mokhura, sehlang le mo neê, e tlo re go kwa go fiša ga letšatši, ya pona.

Monna yo bohlae, ge a kgêtha naga ya boaga, ka mehla a lemoga madulo a sebatlabadimo. Madulo a monna a ethêtêyê ka sethokgwa goba thaba ya maraakô. Naa o aga felo ga sebatlabadimo ke wene pudubudu e kgantšhago lebibjana?

Kgaoganyô 6

Medirô ya kgoši ya bothokgo ke efe?

Kantle le modiro wa setšhaba, kgošikgolo Sekhukhune II, o be a swere mokgwa o tee wa go latêla mokgwa wa magoši ka moka awo a a hlatlamago pušong ya Babinanoko, go roma babotegi goba motho mang le mang, yo a kgahlišago ka bothakga.

- a) Kgoši e thabêla go roma mang le mang, go fêra le go rulêla ntlô goba ntlwana ya mosadi goba basadi ba gagwê bawo nyakô ya bôna e onetšego.
- b) Kgoši on ale gôna go neêla monna goba banna ba dithakga matlalô a dipudi le ge e le a dinku, go o šogêla basadi ba gagwê ge a bôna ba ponapona goba dithêthô tša bôna di hlagetše.
- c) Kgoši e na le tókêlô go neêla kgôrô ya ga Malapane goba ya Makgata letlalo la kgomo, go o šogêla bagatšagwe dipipamorago(dintepa) goba kobô ya marega ya go apeša digotlwane(ba bannyane).
- d) Kgoši e ka kgahlwa ke bothakga bja monna wa ga Serôka, a mo neêla matlalô a dibatana, go o mo šogêla gomme a a tliša a budule.
- e) Kgoši e kgahlwa ke monna goba banna ba dithakga, a ba neêla matlalo a dibatana go o rokaganya mathebô a botšhepi, gomme a ba neêla le melalatšhika(mašika-a-kgomo).

1054

38

f) Kgoši e ka roma mang le mang, ba dithakga tša go thotholla, lesêgô goba lerokô dithethô le ba tsebô ya letlôôkô la matlalô a dibatana goba a dihuswane ka gore matlôkô a gabedi.

g) Kgoši ge a na le mafofa a dimpšwe, a ka kgopêla monna goba banna ba bjalo, go tlo mo hlamêla difoka; a kgahlwa ke bothakga bja gagwê go le mokgômana Shikwane Johannes Mallêka(Ndebele).

Mehleeng ya borrawešu rena Marota, go romana go be go se na moputso ka gore e be e le batho ba tsebanago mekgwa ya phedišanô le go lôtana, le ge ba be ba sa kwa seêma se rego: 'Rata wa geno bjalo ka ge o ithata', ka mangwalô, eupja ba phethagaditše molaô woe(owe) pele rena re o bala ka gare ga puku ya ebangedi, e tlišitšwego ke ba mošola wa mawatle.

Mokgwa wa molaô wo borrawešu ba ba re fepilego ka wôna, ba be ba re thibulla ditsêbê, ba re, ngwana wa mošimane ke ngwana wa monna ofe le ofe; e sego 'ke tlo roma ke tatane goba ba kgôrô ya gešu fêla'. Dilo tša go lebogana dithomanong di gôna, eupja ga se tšewo bewêlana(beyelana) seroto, gomme ge nke kwanwana yewo e gôna, bjalo wa se e phêthê, ka moswane o tlo roma mang go go agêla ngwakwana wa yo mogatšaaago?

39

Mathokgo a kgoši, ka mabaka a itšego, a ka roma motseta wa motse wa Maisêla gore, a tsebiše bana ba gagwê, ba mo khumêlê dinti tša leokana goba a mmotša go loga sešego goba manti a mehlašana ya meholana go loga dikôôtô tša go bolokêla mabjalwa.

Kgoši e ka romêla motseta ga kgošana Lefakgomo Selêpê go kgopêla masogana, a mo tlišetše lehlômô lepalêlôpedi le kgašana ya tšôna. Kgoši a ka laêla motse ofe le ofe, ka kgoši ya wôna,

go tlišetšwa bjang bja matulwane goba mphafa, kantle ga moputso.

Kgoši a ka neêla mokgômana Magwaile Mašabêla mehlwaêla ya dipela go rokaganya lethebô, le ge e ka ba matlalwana a masometharotshela. Mohlwaêla ke gore matlalwana a mararo ga a hlômagana morokong.

Kgoši a ka romêla lesogana go ntona Sekwati Seraki Sekhukhune go kgopêla mokgômana Kgolane Hlakudi gore mathumaša ba mo tlišetše phêšpê(motaaga) fawo Mohlake, kantle ga mp moputso.

Mehleng yeno, go roma motho goba ngwana ke 'o tlo mpha bokae?' Segagabo batho se ile le beng ba leagô, le boušwa bo ngwathiwa ka senthê(sent), ge o se nayô o lahlilwe ke badimo beno.

40 Re ba bone borrawešu le borangwane le bagolwane ba rena, kgoši ga ekêkêkêlê, e ekêlêlwa ke batho, gkoši e ke ke ya kuka letlapa ka nnoši gomme banna le masogana ba dutšhi ba mo lebeletše; e ka ba phošo le tlhomphollo ya go kgwatha sewo bohle ba lego gôna ba ka palelwago boikarabêlô.

Kgoši e ke ke ya bešetša diša tša mollo sebešong badikanetša sebešo ba mo lebeletše, e ka ba nyatšo yewo bohle ba ka tlošwang sebešong, gomme mollô wa ikôôra, gwa lahlišwa matetswana a baori-mollô.

Wôna mokgwa wo dirwago mo kgôrôkgolo, le ka lapalegolo go dirwa sôna go mohumagadi Leganabatho(Manyaku), ga se tlhompho ka banna fêla; le basadi ba dira bjalo. Se kgoši Sekhukhune II a bego a sa rate go akgolwa, e be e fo ba saaga, nôtô le mapolô; ge a beetla mapolanka a itirêla papadi tša gagwê.

Aowa, gôna banna ka moka go gerulwa ka ntaaka, o hwetša a ketaketa le motho wa gagwê mokgômana Motubatse 'Selege'; ka moka go tshêtšwe nangolo - go eketlilwe go se na taba. Dirêtô di hlabošwa, e le Hlabirwa a Bauba - Mankale a banna!

Ga re butšhiše, re bone ka maahlo!

41

Mellotima: Mohumagadi Leganabatho, ka boethapô, ge a kgahlilwe goba a kganyogile lehlakanoa khwiting ya Lepelle, go rata go tlo mpshafatša botse diphawô tša ntlôkgolo, ke tokêlô ya gagwê go tshelêla mošola ga Mathabatha, a fihla a kgopêla maphatho goba mephathô, ya mo rêmêla lehlakanoa leo (lewo), la kgobêlwa, gomme ge a buile gaye, a romêla mephathô wa mathumaša, go rwala dingata tša gorošwa lapalegolo.

O tlo hlôkômêla gore mathumaša ga ba eya modirong o bjalo, ga ba sepele ba le nnoši, ba sepela le mphôhlô wa dikgarebê) (methepa ye bolotšego maka a basadi).

Ditlhakanoka tše ga di gorogile, mmagokgoši o tlo roma motsetagadi ka dikgôrô, go tsebiša bommagodikgôrô gore ka letšatši la gore, mephathô ye meraro ka go hlatlamana, go etša ge nka re: Masenya, Medibu, Matloša a Diphala Morwamotšhe Sekhukhune, diphawô tša mošata ga di agiwa tšatši le tee, ke gore go latêlwana ka dikgôrô tša motse, le go agêla bothakga.

Ge go agiwa, mosadi yo mongwe le yo mongwe, o ya modirong a rwele mahlakunyana-tharô goba -nne le moodi wa thuutse; mohlomong le ge e ka ba mahlakunyana a lesome.

42

Matlamagolo a go dirêla kgoši le mohumagadi wa setšhaba, ke setlamô sa mokgwa le molaô ya Sepedi, go thôma ga ba sa le gaye(gae) Mogokgomeng Tubatse.

Methuba goba bothokgo, ge e le basadi ke ba bolotšego maka a basadi, gomme le basadi ba majakane ba malapa, ba tlemegile ke molaô wa basadi; ga go mosadi a ka šalago modirong o bjalo

ga e se fêla ba mephathô e pejana mmôgô le batšofadi.

Banna: Banna ba lebollo, ga ba gobane le mašoboro medirong ya senna. Ga e le mediro e kantle le kôma(maka), e le tirô ya bogošî bja Marota fêla, banna ba Majakane ke thušo e kgolo ka baka la tlhaologanyô ya mangwalo, ga e se fêla ge go agiwa dithupantlô tša dikômana basadi le banna ba majakane ba sa batamelego; tirelong ya medingwana ya maka.

Medirô ye se nago kgethologanyô ka mokgwa wa Marota mehleng yeno, ka baka la melema ka diphôôfôlô(dipanwo), ke wa tšhemo ya setšhaba goba moota. Wôna e fo ba mang le mang, yo a nalego se panwago - kgomo goba êsêlê(pôkôlô). Moota ke mahlô solong.

Mokgošî wa moota, ke monna o metšago goba mosadi o metšago, ka moka ga go iwa mooteng, go iwa ka pelo tše tšhweu, ka lethabô. Ga se ka ke ke ekwa kgôkgônô ga Marota-boteng. Gomme kgošî ya bôna, Sekhukhune II le mohumagadi Leganabatho ba le dipelo bolo ka mehla setšhabeng le leagong la sôna neng le neng(1921-1943).

Kgaoganyô 7

Seantlô Mankopodi Thualre, tirô e sekôbô

Mokgwa le molaô wa borakgolokhukhu ba laetše borrawešu, ba re, maina a go rêšla bana ba lena, taêlô borraago rena ge ba laodiša ka mabapi le tlhagô ya Babinanoko, go e tshela ke go itlhokiša mahlatse go aroša maina badimong.

Ka manganga a go ngangêla phošong le mereba le matêpê, kgošigadi Mankopodi Thulare, o fapušitše maina aa: Diphale le Thorometšane, o a retše ka bošaedi bjo bogolo le bomadimabe. Ge e ba a bone gore o na le mothepa o tee fêla, a ka be a mo

retše Diphale, e lego yo mogolo, a lebanego ngwana wa Thulare II. Bjale ka baka la go nyatša beng maina, a rēla morwedie a re ke Thorometšane ka boithatēlō, kante le taēlō ya badimo; a rēla wa monaago Thulare a re ke Diphale.

Maina a a malapa a magolo le malapa a manyane, ga a rēlwē ka boithatēlō, nangi ke bohloa go Babinanoko. Se, e tlo ba seka motseng wa Marota, Mohlaletse. Se be se tlo lebalwa ge noopa le meetsepilwana di sa tlotša mo Segopotšo sa Sekhukhune II.

44

Maina a a barwedi ba Sa-Matuba, a se a go kgopēlwa, a be a lebane beng ba wōna. Tirō ye, molaetša wa yōna šoo: gopola ka barwa ba mogologolo wa bogologolo mo pukung ya Genesis 27: 1 - 29. Ga se toka le tshwanēlō goba thatō ya badimo ba robotšego, le ge re sa ba bone, mang le mang goba a rēlwē leina le mo lebanego, gore beng ba wōna kuwa gaye ba thabēlē balōta-ditaēlō.

Seantlo se šuhlantše lapalegolo la Marota.

Dikgōrō ka moka tša bakgōma le bakgōmana go rēlwa maina, eupja ga go mokgōmana ofe le ofe, yo a ethakēlago goba go phekgolanya maina ka baka la lehlōyō; tirō ye, e tsentše phehli le tšhwēlē ka magareng a mešate e mebedi ye: Magadimane le Marota. Phošo ye, e se ke ya ba tšhemo ya sehlwa, gore, mogwahle, kgoši Legadimane Ntwampe le Sekhukhune Thulare, ba tle ba beakanye maina abō bōna ka mokgwa wa badimo.

Ee! Maina a Sekgowa le a Sejoode, ka mo dikolobetšong tša bokriste, a thakiwa ka boethatēlō, eupja mehleng yeno ka baka la tlhaologanyō le tlhabologo ya Majakane, maina go tiišeletšwa ka leina la badimo ba-geno e lego bomakgolokhukhu.

Lemoga maina a a Sekgowa a boethakêlô e fo ba gore re ka tlase ga mmušo le bokêrêkê bja Sekgowa, ga e le therešo yôna, kolobetšo ga se maina awo a Seheberu le Sejoode. Ngwana Nkadimeng o boletše le mang ba kwana phekgolanyong ye, e le ka baka la eng, kantle ga beng ba wôna?

45

Gapegape, go ruma tlhathollêlô ye, le ge mohumagadi Diphale Ntwampe Legadimane Mampuru le monyanana mohumagadi Victoria Thorometšane John Mašupje Dinkwanyane, ba phela ba itšanô, maina a ga se a bôna ba le nnoši, ke a badimo le batho, bôna ba phelago le wene. Naa ke efe kgoši goba kgošigadi e kilego ya dira se?

Kgoši Kgoloko Sekwati Thulare, o swaretše Marota bogoši, ga se a dira se; mohumagadi Thorometšane II ga se a dira bjalo. Naa ngwana yo wa Nkadimeng o editše mang?

Maina a kgopêlwana le go faa le go fanwa ga tswaalwa e hlaetše goba go opafetšwe, go kgêtha nawa maheeng, e za tšabile diboba tša Mohlaka kuwa ga badimong.

Maina a rephiwa thopeng, ge go hlaeletšwe go kgopêlwane; e sego go ithakêla maina. Kgoši Sekhukhune II ga se a rêêla Thulare ka go ithakêla. Marota pharephare - Matuba, Makwa, Mabjana, ba kwana gore ga go tsošwe leina la mogologolo Thulare I. Marota a dumêlêlana, ngwana a relwa.

Leina la Phathudi le kgopetše ke mmago-Bapedi, a re yo ke tatane ke Mmutle, ke gore Phuthudi(Phatola Mangana).

Maina ga a fapantšwe ke taba e sekôbô ga e ratwe ke motho.

S S 1969

I kile ya ba afe mahwithi a dikgoši tša Marota?

Mabapi le ditaodišo ka borakgolo banna ba Manala, ba mphathô wa kgošana Mampuru Sekwati Thulare, ba re ge go sa agile gaye Mogokgomeng - Tubatse, lehwithi la kgoši Morwamotšhe I, e be e le kuwa Madikane - felo moo go tsebega kudu ka maina aa: Saaga goba Magwelemeng. Ka mengwageng ye, 1818-1921, go be go tsebagala ka gore ga Phetla, gomme naga ye ke kgalekgale e dutšhi ke setšhaba sa Bakone ba Lešaba, Maloma, Mankê, Mašilo le Phetla - yêna o sa tšo khuduga ntshe, mehleng yeno o agile mo polaseng ye bitšwago Magopheng, ka Sekgowa ke Spitzkop No.171, Nebo area. Madulwana a, a rekilwe ke setšhaba sa Bapedi ka go thuša motlogolo wa Marota kgošana Solomon Segopotše Phetla ka ngwaga wa 1946-7.

Madikane e be e le felo moo meraka ya dikgomo e fudišwa ntshe, ge Marota a sa agile gaye Tubatse, ba re ke gôna moo mokgômamogolo wa Marota a go hlôla Marangrang ntshe ka natsôrôgadi ya mothepa wa Mokone. Lemoga ge o tshetše noka ya Moletsi bohlabelatšatši, mathômô, o rotoga thabana e bitšwago Ntshweletšhwene, ka godimo o tlo hwetša naga e botse ya go alêga go sobêlêla Magwelemeng goba sekolong se segolo sa bana ba Makgowa mehleng yeno, 1945; ke go goma moo ge bo-mokgalabje Petros Chôma le Fenyane Mašilo ba laodiša 1909.

Lehwithi la bobedi ge Marota a agile mo Mosêêgô, ke Maphekêla mo mehleng yeno go lego moêpô o tumilego kudu o retšwego Mabulane gomme ka Sekgowa ba rego ke Penge Mine (asbestos mine). Gôna mo go be go le moraka wa dikgomo tša mokgalabje. Lemoga letšhibogo ge o tshelêla mošola ga Mokgotho, o tshela noka Lepelle; o se wa tshela, êma tuu, lebêlêla

bohlabatšatši, lewa šelewe le ukametše bodiba; ke lōna lewa la mokgalabje 1850.

Mo sepagareng sa sepêtlêlê sa boalafêlô bja bolwetšhi, go ukamela noka, fawo go lego dirapa tša merôgô, ke gōna mo go bego go agilwe moraka o mogolo wa mohlape o bego o dišwa ke mokgōmana Mapitimetše Makgata(Piet Senkgadikgomo). Leina le, Senkgadikgomo, o retšwe ke kgoši Sekhukhune I 1859-1876 gomme e bile o robotše nalo.

Lehwithi(lehwiti) la boraro ke la Mogofele ka mošola wa nokana ya Lepellane, felwana moo go bitšwa Vlakplaats¹⁾ ka Sekgowa. Kgoši Sekhukhune II o be a go kgethetše temêlô ya morwaye Thulare II; gomme e le felo fawo e le phirikatšena ya gagwê le morwaye, gomme go hlomphiwa ke bohle batho.

1) Vlakplaats - ka Sepedi = Thabanasešu.

A lesogana le ka kgopêlêlwa mosadi ga malome?

Phetolo go hlôgôputšhišô ye gabotsebotse, melebana le mekgwa ya setlogo sa Babinanoko, go bjalo, e bile ke wōna e lego peu ya go bopa leloko; ge ba-moloko ba hlaediša mokgwa wo, ke go timeletša go tswalwa ga lelokwana lewo.

Ka gobane le batho-fêla, e ka ba dikwêrô le kgobošo ge ga malome methepa e le gōna, gomme morwaake a dutšhi a hlôka mosadi, goba a phela bogwôpê, e ka ba taba ya kgônônô go bohle ba leagong la Babinanoko.

Molaetšo: A ke go fe ka botlalo tlhathollêlô ka bokgauswinyana: mokgomana Stephen Mogase Sekhukhune Morwa-motšhe o nyadišitšwe ngwana-malomeagwe mokgômana Matsebe Bokgobêlô Sekhukhune. Mokgwa woo e be e le wôna molaô wa moloko, gomme batho ba o phetha le ge e se ka kgapeletšo; gomme ge go sa dirwa ke go nyanyolla leloko le go lahlana.

49 Ge tatago lesogana a gana go kgopêlêla morwaye mosadi ga malomeagwe, go na le letšobe la tsebô e tletšego gomme le ge mohlomongwe ba leagong e sa tsebje, eupja ba lapa bona ba le nayô; gomme sephiri sewo se tlo ba sa utologa: ka gore, ba-leloko go tlo fele go na le pelaêlô ge Bauba a sa thakgole(fagolê) sewewana se gore naa molato ke'ng, o go lesogana goba go morwedi wa malome? Bjaloge, ga pelaetšanô e le gôna, e ka ba taba ya leloko yewo go se nago motsenetša, bjaleka ge re hlwe re ekwa le go di bôna gôna mo ga-gabô rena Maroteng.

Ge nkare ke kêêtê, nka goboša maina a bagolokwane ba Tšaate. Batswadi ga ba gane go yêla morwa wa bôna ga malome-agwe. Ge mosadi wa ^amlome a sepediša dithuuri goba mekgwana ye nyatšhegago setšhabeng goba bohodu bjoo bo talogilego gare ga Marota; garotsego ge mohlomong ge kgarebê e le yôna e ka ganago, gomme le gona batswadi go tlo ratega go kwešiša gore lebaka keng. Gomme ge go sa šupagatšwe selo, ke gore mothepa o hlaaswa leloko goba bohodu goba boota bja lesogana. Gomme ga se taba yewo e ka kwalago phatlalatša, e ka fo ba tša ba moloko ka seng sa bôna; kgapeletšo e se be gôna, motho ga se putšanyana ga a swarêlêlwa, o tlo ethuta tšôna ge tše bjalo di tlo mo lebana le yêna ga e le mosadi goba monna wa lapa.

Seêma sa borrawešu se re:

"Polaya ke mong a e na lebêlô".

Sešma se se rwele boeketlo, se rwele ditshwenyêgô tša mabothata bophelong bja monna le mosadi ka lapeng. Go na le manyamiša a mosadi a yego a re 'joo nna ka lahlêgaa!' Monna le yêna a re 'ke dirileng ka fo lahla kgomo tšešu ka re ke nyala mosadi, kganthe ke nyala mofêfa!'

50

Ka mokgwa le molaô wa Sepedi, mosadi yo a tšwago ga malome, e ka ba yo mogolo ge mathomong go išitšwe pôô ga malome, lesogana le se la tšwe le nyala barwedi ba bakgômana. Eupja ge monna a ka nyala barwedi ba batho pele, gomme ya re ka morago a nyala morwedi wa malomeagwe, gomme a gopola go tlo mo dira mogolo wa basadi ba gagwê, maka: e re o se wa nyala, go be tsebagalô gore go gôna ngwana-malome ye i tlilo go ba moetapele wa basadi bagago ka kgati ya mokgwa wa nyalô ya motlalo. Tebagalô ye e êtêpele, e se ke ya tlaa ka morago, e ka tlo tsoša dithakalampane le go tshumišana matšatši matlatsweng. Mokgwa wo o hlokometšwe kudu ke Babinanoko le mehleng yeno 1945-1965.

Le ge mabothatanyana a mangwe a sa dibolwa, eupja ga e le mokgwa wa bagologolo, beng ba be ba o thekgile e le bothakga bjo bogolo ge lesogana le išiwa ga malome. Mehleng yeno mokgwa woo o dirwa ke bawo ba tsebago gore nyalano(affinity) ke lelôtanô.

Ga e le tša bo-morôpô tšôna go šetše go gumile methepa e mentšhi e bowêla bogôrapôtô le bo-mmago-dibaseguti, ge ba hwetša motlanaye a na le bana ba malome le bagaditšong ka gore o tlwaetše go šêbêla(šebêla) mmôgô le monna ka pôtwaneng.

Mokgōmana Kopjane o tomotše bjang lefata?

Mokgōmana Kopjane Sekwati Thulare, putšhišo ye ya gago, o hlabile phala tlhabêlong. Bomamoneanyi ba sepela le malapa go neanya bana Sekhukhune le morwaye Sepitlamangana; aowa, baakotse a go bolelwe fêla therešo.

Eitše ka morago ga lehu la moswaredi wa bogoši bja Marota e lego kgoši Kgoloko Sekwati Thulare - yêna e be e le hlôgô ya mphathô wa Madikwa a Thaba-Phiring ga Masemola (Magalies Location, Nebo area), ka ngwaga wa 1893 - Marota ba kile ba se kwêšišane ka mabapi le gore mokgōmana Kgolane, morwa wa mohu moswaredi a ka tšeya sedulo sa tatagwê go swarêla Klein Sekhukhune bogoši. Bjale phapanô e bile e kgolo ka kudukudu, ya ba ya tsênwa ke ba-mmušo wa 'Republican of South Africa'. Nonamodi wa mpherefere e be e le Field Cornet Abel Erasmense. Mohlomphegi yo e be e le komosasa ya mo ga Sekhukhune mehleng yewo.

Ka ngwaga wa 1894, Marota-magolo ga a rakêlwa Mohlaletse (Strafaland), mokgomana Kopjane Sekwati Thulare a tomola lefata, gomme mmago-Bapedi Thorometšane II, ga mmôgô le Marota ya ba matwerere. Bjale ke ge mokgōmana Kopjane a bowela ka kuwa gaye maruping ka Tšatestadt.

Go nêla tlhathollô ye, ke go ganyolla bawo ba dirago ditselana tša boradia ka mekgwa ya go iphatêla bogoši, ga go bjalo; mokgomana Kopjane, mmago Sekhukhune II ga se a ke a belaêla selo. Morwaye kgošana Marisane Kopjane Sekwati, o tlile a nyala lebônê Mošiane, morwedi wa mokgōmana Mahubahube (Selatole) Sekwati Thulare, mmago mothepa ke Mamaegare.

Mothepa wo Mošiane, o kolobeditšwe ka leina la Anna, ga ka go gohlomêla ka gare ga bohetene, le yêna o dira ditirô tšša leswiswi go swana le kgošigadi Ntepane 'Sefora' Mankopane Ntšhabeleng, ka gore pušo ya sehetene ke kôma.

Babadi ba tema ye, ke tshwanêlô gore ba be le kwešiššô: kgošana efe le efe, le ge e le wa kgôrô ya bogoši bja Marota ka matla le phagamô, mokgwa le molaô wa Sepedi o ke ke wa mo dumêlêla go tshwenya dikôma tšša ba-dilete.

Babinatau ba na le mekgwa ya bôna, Batswakô ba na le ya bôna sekokoyi, Barôka ba sephatlo se sengwe go bapalwa ka mekgwa ya bôna ka moaparô wa tlohkwa, mola Bapedi ba bapala ka bjaang ba rego leriana. Mediro ya dikôma e fapafapane kudu, gomme kgošikgolo Sekhukhune II, ga se a ke a bilošana ditšhabana tše, o ba tlogetše yo mongwe le yo mongwe a ethabêla ka mokgwa wa segagabô.

Kgaoganyô 11

Ka mare, mamila le mašii: boitshwarô e be e le eng?

Yekhwe putšhišo ke thuto ya mathômô go motho ge a belegwe lefaseng, gomme morutišigadi ke mmelegi wa leseya go fihlêla ge ngwana a le menyagana ye-e legô, ka tletlolwana ga mengwaga e seswayi, gomme mosong o mongwe le o mongwe, a lebêlêla ngwana wa gagwê sefahlogong.

Tlhagô go dilo ka moka, e na le modiro wo mogolo, gomme go motho e nyapolla tlohkômêlô, le go tlohka tlohkômêlô, bošaedi le botlaêla le bothakga le booma goba go se be le dihlong - go ka mogopolong wa motswadi mang le mang yo a fiwago ngwana

lefaseng. Tshwanêlô ya mmago ngwana ke go hlôkômêla leseya goba serathanyana mahlong, nkô, molomo, mamila le mašii, ge ngwana a tsoga dilaong gomme bommawešu e be e le tshwanêlô ya bôna go rena, ka gore tšewo di hlaswêga kudu mahlong a batho.

Gomme le ge go le bjalo, ba bangwê batswadi ba na le mokgwa wa bošaeadi, ba hlokomologe bana ba bôna, e re bana ga ba tšwêla kantle mekgobeng, ba fele ba sa kgamathetše mašii le mamila. Bjalo basadi ba bjalo ba bonwê botšopja bjo bo nyamišago ba gahlanago le bana ba bôna - monna a epônê ge a nyetše mosatšana wa seotana.

54

Thuto ya sefahlogo ga se empsha, ke selo sa bogologolo. Mare, mamile goba sekgôhlôlwa ga se dumêlêlwê go tshwêlwa lebatong goba fawo e lego selebaneng sa mahlô a batho. Re be re laiwa ka mokgoo ka malapeng ke batswadi.

Le ge go bapalwa kgauswi le diphawô re hlokometšwe le ge baana(bana) ba sa dišêgê; re kgalengwa ga re na le mamila nkong; re lemošwa ge tšê di tšwago ka nkong di sa kgahlišê dipelo tša batho bohle.

Borrawešu mo kgorong ya bôna, ba ka se rome ngwana go o tšeya buušwa(bogôbê) goba go ya go ba gêêla meetse ka lapeng lefe le lefe, a na le mašii goba mamila nkong. Sa mathômô ke gore: tlošaa mpshikêla nkong! Bjale e be gôna ba go botšago seo ba ratago go go roma. Le bôna mo kgorong ya bona, ga ba mimile ba phumula ka mafata, ga ba tswêlê mare ihoo(sebešong) ka gore sebešo sa bôna go bešwa nama le go šimêla tšewo e lego tša thatô ya bôna.

Le ge e be e le bakgogi ba motsoko wa dinko, lebêêkô šelêê la go gopa dikonkodi ka nkong, ba phumula ka kगतô ya lenawô,

gomme gōna moo re tšeya thuto ya boitshwarō gore le rena
mohlaang re bago banna, re tlo etša bakgalabje baa.

55 Selo se ba rego ke bothakga, ga bo feleletšwe, le ge re
laetšwa i bile re bōna, bontšhi bja bana ge go sepelwa le
mekgōba, go hwetšagala bana bawo e sa lego ba ba tsugile, ba
kgamathetše mamila le mašii ya ge ba tsoga, e bile ba rōbala
nawo marōkō a mašego a mantšhi, gomme batswadi ba bōna ba
hlokomologile. Diota ba re ngwana o godiša ke mamile le mašii,
kganthe ga go bjalo, ke bobodu bogobane le botlatla le botšopja.

Motwadi yo bjalo, re kwa ge mathari go iwa nokeng, ba
tšame ba mo tshwa mare!

Banna le bōna ge ba dutšhi leobong, ba re: ga le bōna
ngwetšhi yee ya Ramaube, ke motho yo bjang a sa hlokomelego
ngwana, auwii!

Bjale ge nke monna o mmōgō le banna baa, ka pelong ya
gagwê go reng; go thabêla goba dihlong ge a fihla ka lapaneng
la gagwê a reng go seotana seê?

Borrawešu le ge re sa dula meraka ya diruiwa, ka moswane
o mongwe le o mongwe pelega letšatši le hlabe dithabeng, re
tsošwa e sa le nakō, o tlo kwa mogolwane wa rena a re: 'Mahoho
nokeng!'

E be ka moka re a tsoga, re ngatêla makgeswana, re kutumanya
dikgamêlō, re thulamêla tlase Lepellane, go hlaapa le go hlaatswa
tša go gamêla dikgomogadi, e le boꞤhelō bja rena merakeng ya
diruiwa.

Re ba kwele borrawešu ge ba re, thuto ya ngwana e tšwaa
ka lapeng ka batswadi - ka kudukudu bommane.

Kgaoganyô 12

'Memoir' - Mokgômana Mpjamaleka George
Motšhe Sekhukhune

Mogologolo a bolêla seêma a re:

"Motho o bolêlwa a fulere".

Mokgômana Mpjamaleka George Morwamotšhe Sekhukhune o belegwe ka ngwaga wa 1886 mo Masehleng(Geeneinde), mehleng ya pušokopana ya moswaredi kgoši Kgoloko Sekwati Thulare. Mokgômana yo o bileditšwa gaye go borraagwê ka ngwaga wa 1942, e be e le monna banneng ka mahlakoreng ka moka. O be a sa tšhêbêlê therešo.

Ka ngwaga wa 1914, ka ntwaga ya mathômô ya lefase(World War I), a kgethwa ke kgôrôkgolo ya diraa go yaa mošola wa mawatle(England), ke kukunu ya mephathô ye: seripa sa mphathô wa kgošana Kgagudi Morwamotšhe Sekhukhune, le mphathô wa mogolwane wa Mangana.

Ge go fihlwa Kgalatlou(Schoonoord Native Affairs), a laiwa gore yêna le diraa tša gagwê ba tshela lewatele go batametša dibetša go bahlabani ba Makgowa. Ke ge go kgolobothwana, go iwa Mašišing.

Ge ba fihla, ba hweditšhe pharaaborampedi(locomotive) pshiri e lumile mogohlaa, ba katelana masogana; sa a tshwa tseleng ya sôna! Ga le hlaba letšatši, sa re palakata boemong bja sôna motseng wa Tinkathôlê(Germiston).

Ba rafologa masogana, ba emišwa naka-tša-selêpê; taolô ya re 'George Mpjamaleka Sekhukhune le diraa tša gagwê, ba ya German East Africa'.

Ke ge phetolo e re: aowaowaa! Ga se ka laolêlwa fawo, ke

1054
57
cont.

K34/120

48

lailwe ke kgôrô ya 'Sub-Native Commissioner of Sekhukhuneland', gore nna le diraa tše, re tshela lewatele, re ya kuwa England, e sego bohlabelatšatši bja Afrika ye. Bona beng Makgowa ba kwana ka se-bôna. Ke ge diraa tša mokgômana George M.M. Sekhukhune di gomêla morago, go fihlwa Kgalatlou. Komosasa a re: 'Ke be ke itšano, gomme ga go tšo gana bôna, epoweleng gaye'.

Bjale mokgômana yo, a hwetša modiro wa bokalatšane bja 'Native Recruiting Corporation' lebaka la menyaga e mentšhinyana, a botegile go morêna Normans Harley le morêna Khulmann.

Mokgômana yo e be e le yo mongwe wa barwarrago kgošikgolo Sekhukhune II, e le mmotegi go bohle ba leagô la Babinanoko, le bawo e sego Babinanoko.

George Mpjamaleka, morata-thuto ya dikgapetla, i bile modirišane wa pôtêgô go moruti Edward M.E. Motubatsi go thôma ka ngwaga wa 1921 - 1942. E be e le mokgômana yo a se nago bosodi go fihlêla mafelelong a bophelo bja gagwê.

Ka lebaka la nywaga e se mekae, e bile modulasetulo sa sekolo-komiti ya Thorometšane A.M.E. Mission. Setulo a se hlokometše; e be e le yo mongwe a go bonagatša lerato la thutô (education), gomme le mehleng yeno barwaye ke banna ba dikôtsê thutong.

O robetše badimong a tlogêla basadi ba bane(4) - ba babedi ba na le masogana gomme ba bangwe e le baopa. Re re: ithôbalêlê Hlabirwa a Bauba a Phaahle! Therešo ke tsela ye e šalago bohle morago ba dirilego pôtêgô.

Butšhi ga bo rôbalê, phatane e kgaolê, medimo e lalê

Butšhi goba bonaba bo fêlê, phatane goba morata-khutšo a phemêlê go alamêla setšhaba, dikgang le meferefere di time, khutšo le kwanô le boikokobetšo e be kalamarena. Go itšano mokgalabje moruti Edward M.E. Motubatsi ka laboraro 12

February, 1969, ga mohlomphegi ngakamelaô Dr. C. van Bothma sic a mo laodišetša ka tša kgošigadi Mankopodi Thulare Sekhukhune le Marota - Mohlaletse ka la di 24 January 1969.

Lethabô la ka la tebogo modimong i bile le ya falala go wene ngaka le mokošana James Mabowe Sekhukhune, ebile ke gakologêla go mantšu a a mong-wa-bohle, a itše a re:

"Go lehlogonolo badira-khutšo, ka go bane bôna bawo ba tlo bitšwa bana ba Modimo".

Le ge borrawešu ba re boditše sešma sa borakgolo, se rego: "Motho ga a lebogiwe a phela",

eupja nna Edward, ke le leboga le sa phela go kgôtlêlêlô ya lena go senatlo Mankopodi. Ga e le kgôrôkgolo ya Marota yôna e be e thaeditše le go latêla taêlô le thatô ya mong-lešaku. Lehono gôna le ge mohu Sekhukhune II a sa bonwe, eupja moyeng waka go tletše lethabô le tebogô go Jehofa Modimo-Ramatlakamoka; ke tlo rôbala ka pelotšhweu neng le neng ge mongwaka a nkgopotše.

sic

Phethagatšo ye re go mmopi wa rena:

'O re lebalêlê melato ya rena,

Bjalo ka ge re lebalêla ba ba nago le melato go rena.

O se re iše melekong, o fele o re phološa bobeng ...'

1054

59

Kgaoganyō 14

K34/120

50

Go tsebagale: e lotilwe kaye Thamaga ya Mabjana?

Telegraphic : Bantu

B.A.284

P. O. Box 384

Republiek van Suid-Afrika

No.K34/120

Department of Bantu Administration

and Development,

Pretoria

31 - 12 - 62.

Rev.E.M.E. Motubatsi,

Loopspruit Trading Store,

P/Bag 619, via Middelburg. Tvl.

Thōbēla,

Ke le romēla warrant voucher(chegue) ya R25.00 šī, ke
ya go leboga seripa sa bobedi sa manuscript ēla ya Thamaga
ya Mabjana.

A e bē ngwaga wa pula.

Ke nna

N.J. van Warmelo.

Naboomkoppies No.262

Bjobopholo bja Phakane a Dimo

18 Dibokwane 1969.

Molaetša go babinanoko,

Lengwalō lekhwe la mohlomphegi dr. N.J. van Warmelo, ke
mohola go setšhaba sa Marota e lego Bapedi ba setšhaba sa
Thulare, gore, go ditebogo ge mmušo wa Republik van Suid Afrika
o kgodišegile ka dikgapetla tša Thamaga ya Mabjana, ibile
ngwageng woo, 1969, e fihletše matlakala a 2825 a diripana
tše 1097. Tiragalō ye ya Babinanoko e thomile ka Lellelateng
fēla, go fihlēla ka kgošikgolo Sekhukhune II.

60

Ka mabapi go lengwalo le la ngaka N.J. van Warmelo, go lebogiwa kudukudu gape ngaka C. van Bothma kgadibetšo ya gagwê go dirêla Bapedi mohola wa ditlogolwana, owe e tlogo ba mahlatse a phagamô ya mehleng ye tlaago go bana ba bana ba setšhaba sa Thulare. Gomme ga e le go ye rekhodo, le ge e ka palagana mmôgô goba go pharegwa ka thokwana e sa fo ba thatô ya gagwê, go sa fele go le gôna kholofêlô ya ga mabaka a dumêlêga go baithuti go tlo gatêla pele, go tša mehleng ya bôna. Ga e le tša mehleng ya borakgolo le borrowešu; tšôna mogologolo wa bogologolo bja Maisimane ka segagabô a re: 'No head is large enough to contain all wisdoms of the world'.

Gapegape molaêlô go Babinanoko owo o hwetšwago ka boitapišong bja go ithuta, lemoga goe ge Jehofa Modimo Ramatlahle a hlodile dilo ka moka lefaseng, a a bôna ge go se phôôfôlô ye ka swanêlago go buša lefase le go le tshêpiša; ke ge a bopa motho ka go swana le yêna ka seswantšhô sa gagwê.

= Genesis 1: 1 - 31 =

Lehumô lewo ba le tšere kaye?

Seêma sa mokgalabje wa bogologolo ba re o itše a re:

"Lehumô ke moriri wa hlôôgô" -

ke moriri o a hloga, gomme ge o hufa, o hufišwa ke mong a wôna. Ge mohlomong e le šaka-leteng goba moja-tša-batho, moôba-melato go batho goba ka marumulane.

Ee, therešo e fele e ba gôna: bakgôma le bakgômana ba bangwê lehumô ba le hweditše ka baka la go bôtêga go dišetša kgoši dikgomo goba dihuswane. Bjalege, ge modiši a latlegile,

atafalô ya tšôna e be boikhumêlô.

Ge bakgalabje ba laodiša ka moraka wa mokgômana Makwatanyane Sekwati Thulare le ba bangwê, go bônagatša gore, ge monna a na le tlhôkômêlô ye thabišago kgoši, lehumô le mela go wene bjale ka moriri hlogong. Eupja ge o le šakaleteng o rupêla dilo tša kgoši ka lehaanô, sebataladi o wa go bôna, o tlo fo bôna ka moswane masogana a bula mpshikô kantle le polêlô, ba puputla mohlape le mamame, o etšwa ka mosêhlêlô wa kgôrô.

Kgoši e lemogile kgale ge Bauba tša bodiši bja gagwê, go fo hlwa go begwa mekgopana la namane e hwile goba kgapana goba putšaane e hwile! Kgoši ka boitshwarô le go boifa go etlhompholla, o tlo fišolla kantle le mabothakga a mekgwa le melaô ya go fišana diruiwa. Bjalo Bauba a amogiwa, a goboga baneng ba leago la motse wa Babinanoko.

62

Bakgoma le bakgomana ba bantšhi ba gana go dišetša kgoši, ba na le tsebô ya segagabo-bôna, gape le tlhaologanyô e tletšego ka keletšo ya mogologolo a itše:

"Se gobanye tša geno le tša Mošate!"

Pudi ya monna e bapolêlwa thoko, lemoga tšhiipa ya gago e tagile kudu, o se ke wa ya nayo Mošate, lehono go ditaba; kgoši ge a ka e bôna, o tlo re makaatla! Bjano wa tšama o kwakwaletše, ga o bowêla gaye le yela ya thogorwana a e swerego ga a go neyê, hlokomêla kudu go dumêla go fišwa ke kgoši; o bôtêgê o be motho wa therešo, o se ke wa šatola kuubu ya ba kwena - gwa riano tatago tlogêlanang, monna wa mphathô wa Makwa a Morwamotšhe wa bobedi.

Ka mokgwa o bjalo, bakgôma le bakgômana ga ba na kganyogo ya go lôta goba go diša diruiwa tša kgoši, kakwudukudu barwa-rragwê.

Diruiwa - dikgomo le dihuswane - go ba kaone go dišwa ke batho ba sego kgauswiuswi le madi a bogoši; go fele go eba mekgwana ya tlhanogêlanô yewo e rotogilego ka leruô. Phêthagatšô ya phedišanô e be sešôo-nthonkgê. Hlôkômêla ge diphetolanô di re 'le nna ke ngwana wa yôna', naa e ka ba mang go tsêna ka gare ga kgoši le morwarraagwê? Ga a gôna!

Mohola le bohweêfô, maruô a kgoši go kaone-kaone go neêla magôrô a ka tlase, a swanago le aa: Makgata, Radingwana, Nape, Mahlanya, Mathabatha goba Tlaaka, Mabogwana goba Malapane.

Go diregile bjang ge a tlo ba maemong aa?

Diphetolo di pedi tše lebanego putšhišo ye, gomme ibile nke ke ge e lebane Babinanoko fêla, e le gore e lebana ka moka ditšhaba tša mono Afrika-Borwa; ka gore karabo ye ke ya Babina-thomo, le ge mogologolo a laile a re:

"Ngwanaka, moreku ga ethekulle!"

Borrawešu ba be ba re ge bana monna ba kgôrô e tee, gomme gwa benagala gore madulo a bôna a petagana, yo mogolo a ka tomola lefata. Go dira bjalo ke gore: bogoši bo tšwile ka mo kgorong ye.

Yo monyane a šetšego ka mo kgorong yabo, ga a na tokêlô ya go laola setšhaba kantle le taêlô yeo a ka e newago ke mogolwane; gomme molaô wo o bonagetše therešo ka kgošana Phathudi le Kgagudi, bomonnaago Sekhukhune II; motse wa Marota o sepela ka mokwata o tee.

Lefata le phatlola motse, gomme e le ka boethapô, go latélwa go fêpa ngwana-mogolo wa bôna, e le mathakga le bose go Marota.

Maemong ke ka baka la go tšwalelwa bogoši. Ge kgoši ka mokgwa le molaô wa Sepedi ge go thwe(ba re) kgoši yo bewa, ke gore kgoši ya apešwa pheta ya thaga.

Diphapanô: Bapedi ga e sale re phatloga seleteng sa gabô rena Bokgatla, go fihlêla le mehleng yeno, go ataletše diphatlôphatlô. Bontšhi bja tšôna di dirilwe ke go hlôka leratô e le ba megabaru; go na le diphehli le ditšhwêlê le dikwenalegonyana.

64

Tlhathollêlô: ka moka metse-megolo ye, ga o gôna motse wo tomotšego lefata; bjaloge, mminanoko, naa o ka nkarabêla gore metse ye e felwe lefata ke mang?

- 1) Mampuru goba Magadimana - ba kgoši Ntwampe,
- 2) Makgeru - ba kgoši Sefôgôlê,
- 3) Dinkwanyane - ba kgoši Michael,
- 4) Mampuru - ka Mamone, ba kgoši Malekutu,
- 5) Madibong - ba kgoši Kgoloko,
- 6) Bogwaša - ba kgoši Motodi,
- 7) Segolo - ba mokgômana Mašupje,
- 8) Marulaneng - ba mokgôma Phethedi Thulare,
- 9) Doornkop - ba mokgôma Ramaube.

Le ge go sa epollwe dikgopolo go dikgôrô tšekhwe, eupja mabaka le mehlaa, e beilwe mohlang go tlo phethagala serêtô sa mogologolo se rego:

"Ba ba bego ba thusane, ba bowêla ga gabô bôna,
go bowêlana segarisengwê!"

Ke seêma sa:

"Thaaka tša huuba, di bowêla mmôgô" -
gomme bakgalabje goba ditiragalô tše ngwadilwego le tše sa
ngwalwago di hlatholla gomme tsebô e bônêgêla ba itapišetšago.
Mogologolo wa bogologolo o re tlogeletše seêma sa bo-
filosofi (bohlalefi) a re:

"Maruping go a bowêlwa, ke teng go sa bowelwego" -
e le mantšu awo a kilego a fetola ramelaô, a re: ke tlo bowêla
bjang popelong ya mmame ke tšofetše ke itšanô. Motsibitsibi
a re, aowa, wene o bolêla tša nama ka baka la go se tsebe
diphiri tša Jehofa Modimo-Ramtlakamoka.

Kgaoganyô 17

A bagolo ba setšhaba ba swanetše go êtêla Mošate
ka dibaka?

Ka mokgwa le molaô wa pušo ya Marota, bakgôma le bakgômana
le bo-radikgôrô, ba gapeletšw ke molaô wa Sepedi, go o kwa
tša mesô kgorong ya Mošate ka letšatši le lengwe le lengwe.

Gomme ga e ke tša metse go swarêlêla, di gôna; eupja ga
e be kgônônô ge mokgômana Ralekwa a sa ke a bônala e bile go
feta matšatši. Mohlomong molôta-sebešo a be a butšhiše gore
afa mokgalabje Ralekwa o phela ga botse. Ge phetolo e ka re,
aowa goba ee, go be pelaêlô gore a bošulana ke'ng sa kgôrô ye!
Ge e le gore sekgupinyana ga se gôna, mokgômana Ralekwe o
tlemegile go hlathollêla banna se mo dirago go aroša molaô wo
tlemilego leagô la Babinanoko. Ge bolwetšhi goba go babjetššwa
ka lapeng goba go diša dihuswane.

Ge mabaka a se gôna awo a ka kgonthišago molôta-sebešo
ka wôna, ga e be tshwanêlô go laêlwa le go eletšwa gore:

naa ngwana(kgoši) yo ke wa mang? A o tlo bōnwa mo Mošate ga go hlabiwa mokgoši wa sebatakomo, bonaba goba wa dibudule tlaa re jeng, go etša ge kgoši Sekhukhune wa pele a be a hlaba mokgoši a bitša ka moka digole, difofu, dimumu, difpwa, a re: a ke lahlêla kaye nama tše tša kgomo tša morwa Thulare!

Mogologolo o re:

"Moo setoto sa kgokong se lego ntshe, o tlo bōna morathêlô wa manong" -

66 go bjalo go kgôrôkgolo ya Marota, go bōnwa ka go hlaba ga letšatši le lengwe le lengwe, manong a rumantše dihlogo, e le seboka, ibile le magukubu le megôgôbane le yōna e okaokêla ka morago ga manong.

Mošata wa segagešu ga go iwa ge motho a na le molato fêla goba motseta(bafseta) ba iša ba melato fêla. Go yêlwa go thaetša tša difata tše letšego di tlile bošego, le go dumediša Mankalê wa setšhaba, le go anagêlana mabarebare a a dilete le bosele-bjang.

Molaô wa kgôrôkgolo ye, ga ikgônane le monna wa go fele a lahla legare phokeng - ka kudukudu go anêgêla batho ba basadi merêrô ya kgôrô - ditaba tša lekgôtla la mošate go anêgêlana banna fêla. Ge o tsoma pôtêgô mo kgorong ya Marota, fetoga semumu go basadi, o ka bolaya nonyana e bodile.

Le mehleng ya pušo ya kgošikgolo Sekhukhune II, ba-tsebagala bomabasadi e le banna, e re ge ba nwele seego sa mphêfê sa bjalwa, o kwe a re: 'Pheladi a Phaahle, šidii tša kgôrôbanna' - le ge maina a bōna a sa tšweletšwa mo kgaoganyong.

Mošata wa Marota ga o êtêlwe ka baka la mekhora fêla, ke mokgwa le molaô wa Babinanoko. Mothabi yo mongwe a re:

"Nonyana e sa itshelelego e bōla khwijana!"

Se gatōgē mošate, mošate ke sekolo sa banna. Ge monna goba lesogana a tiwaetše kgōrō ya mošate, ka mehlaa, o tlo lemoga ditshepedišo tša melato, gomme o tlo ba seithuti sa mekgwa le melaō ya Babinanoko. Go bonagetše gwa kwešišwa ka bohle gore kgōrōkgolo ya Marota ga e ronēgē go tsebja unibesiti ya setšhaba.

Kgaoganyō 18

A basadi ba kgoši ba bitšana ka maina afe?

Aowaa! Le ge maina ba tsebana, gomme mohlomong le a metlaee a ka ba gōna, ba ke ke ba bitšana ka wōna. Mokgwa wa Marota, go bitša motho ka leina le mo lebanego, ke botšopjadi le tlhompollo. Gagešu rena Marota, ga re bitšana re a rētana bjale ka ge bana ba kgwale ba tsebana ka merētō (mebalana).

Dirētō ke thuto ya kgōnthēnthē e phagamilego mo Maroteng. Ke thuto ya bana, masoganyana le methepana; thuto ya mathōmō ka lapeng le kgorong ke go hlōkōmēla dirētō; botšopja bjo bogolo kudu ke go se tsebe tlhōmphanō ka: Hlabirwa, Dimo, Phaahle, Bauba, Ngwatō, Phōgōlē, Nape, bjalobjalo. Di gōna dirētō tša banna tše adimilwego ke maina a dingwetšhi.

Basadi ba kgoši ba fo swana le ba Marota ka bophara. Mokgwa wa basadi, yo mongwe le yo mongwe, o bitšwa ka leina la morwa wa gagwē goba morwedī wa gagwē, e.g. Hee mmago Mante! Kubjadi a Hlabirwa! Hee mmago Kgalema! Pheladi a Bauba!

Basadi ba kgoši ke batho bawo mahlō a basadi ka moka go šeditšwego mebolēlō ya mafotle ge e ka tšwa melomong ya bōna,

gomme ya ba kgobogo go mmoledi wa kgobošš. Bofotle ke senyalo go mang le mang. Ka baka lewo, photlano ga e age kgôrô, le basadi ba fotlelana ga ba tšeełane mollo; malapa ga etwantša leagô ga le gôna ka go yewo kgôrô.

Kgaoganyô 19

Ke mang kgoši e bego e rêtwa ka la Mothokgomo?

Mehlamulo ya borakgolo bakgalabje ba Manala le borrawešu banna ba Makwa a Morwamotšhe wa bobedi, ge ba dutšhi ba eketlile, ba swantšha seêma sa mothokgomo, gomme e re ka go hlôka tlhaologanyô, re re: aa mothokgomo ke motho yo bjang? Kganthe ke ge go bolêlwa ka motho yo a senago ditshêlê, a ratago batho ka ge lemoga ge motho a na le mohola, mohola wa gagwe o feta wa dibatana; motho e le wa mohola go dilo ka moka; gape motho ga se wa mohola wa go tloša bodutu fêla; motho ke moloti wa ngwanabô motho ka yêna.

Ge ba laodiša ka magoši a bogologolo a kgôrô ya Babinanoko, ga go lebalwe Maphutha-ditšhaba e lego kgoši Morwamotšhe wa pele, ge go hlositšwe motse wa Mokôrôrwane - Mogokgomeng, Tubatse; o kwe ba re: 'Aowa! Rabatomi a sewê re ka se ke ra ba le kgoši ye swanago le Maphutha-ditšhaba'.

E be e le motho yo bolo, a sa hlaolanyê batho. Ke ka baka lewo morwaye Thulare a tlilego a iketla ka bogoši gomme tumô ya gagwê ya kwalagala go fihlêla le kuwa ga Mošwêšwê le ga Tsulu; e bile le ge Maphorošiši a fihla mo Tubatse, tumô ye ga e sa le e e ba ka tataagwê.

Ba re Maphutha-ditšhaba le ge ba ga Kômane ba ile ba bolaya tataagwê, kgoši Mohube, ba re a fele a re, tlala ke

69 ke mamoneanyi Babinanoko, mpja ga e fo loma mong wa yōna;
naa ke mang yo a laotšego marumō a tlala?

Mokgalabje Ngwanatsomane Sekwati Thulare, a re, nke e
ka ba e re ge go rēlwa leina la motho, wa go loka, gomme
morēlwa a tlēe a swane le mong wa leina; gomme go fo rēlwa
ba se ke ba lata mekgwa le go loka ga mong-leina. Ee! ke
therešo, bjalo ka ge mogologolo a boletše seēma a re:

"Re fo bopa diolwana, ka teng ga tšōna ga go tsebjwe" -
ga e se fēla kgoši Sekhukhune wa pele, a itšego, leina la
ngwana yo ke Sekhukhune, o retšwe nna ka noši gomme le Makgowa
a tlo hlompha 'ina le neng le neng.

Mokgwa wa Marota, ge go rēlwa maina a rapēlēlwa. Pontšho
ya lebaka ke gore, ga go be batho ba bararo: (1) mokgōmana
Lebidike o hlaboša leina bjale, (2) mokgōmana Ramaube a lome
morēlwa a mumile phatšana ya sebete ganong mo phatleng, (3)
mohumagadi Mabatho a momē bjalwa ganong, a pšhwēlē morēlwa ka
bjōna sefahlēgō, bjale moreti a goloke leina ka dirētō tša
mogologolo mong wa leina lela Morēwane goba Sehludi.

Mokgwa woo wa bagologolo o na le sephiri se segolo sa
tsebō ya ntshobeledi le bontle bja pontšho ka tše di lewago,
e lego sebete sa kgomo le bjalwa bja mabēlē.

Tirēlō ye, ga go bōnagale karogo, ba be ba swere tsela
ya mokgwa le tlhagō . Ke therešo ye e ka se lahliwego go
nyanyēla leina.

Lehu la motsetagadi Ngwanathaba Mašabêla

Mohumagadi Ngwanathaba Mašabêla e be e le wa moroto wa Mapôgô a mohumagadi Mamasegare Legadimane Morwamotšhe Sekhukhune. Mphathô wa bôna wa banna ke wa kgošana Kgagudi Morwamotšhe Sekhukhune.

Motsetagadi o bileditšwe gaye go badimo ka kgwedi ya Dibatsela 1968, a agile mo Bapedi 'Tribal Farm, Loopspruit No.41, Nebo area'.

E be e le mohlankagadi wa lapalegolo la Marota Mohlaletse go thôma ka ngwaga wa 1909 - 1943. E le motsetagadi wa mohumagadi mellotima Leganabatho(Maanyaku).

O diretše ka go loka le pôtêgô go dilo tšewo di bego di lebane bohlankeledi bja gagwê. E be e le mmago-lapa la ntlokgolo le bofepigadi go bjaanabjakgoši. Le go maina a bana ba ntiokgolo ba sa laodišwe mo segopotšong se, eupja ka moka methepa ye i tšwilego mabônê, ba rianô ba re: rôbala ka khutšô go Sekhukhune II le Maanyaku mmago-rena, boikokobetšo le pôtêgô le kgôtlêlêlê i bile sehlora sewo se bonwego bophelong bja gago ge neng le neng o be o hlwaile tsêbê mantšung a beng ba gago, o sa khutše dithomong le medirong mesegare kgudišong ya rena.

Mohu o biditšwe a le mathuding a morwaye, mokošana Mamojakomo Mašabêla. Re re: rôbala Nôgane mosadi wa Mapôgô gôrôga bokhutšong!

A kgoši ke yōna e nalego matla a go rekiša?

Borrawešu ba re buditše ka mabapi le mahumo a bogošī, ga e le dilo tše di tšwago diatleng tša setšhaba, go tloga le bogologolo; kgoši ga se gōna se a ka itirēlago sōna; gomme a hwetša matla a papatšo.

Ga e le go latela therešo ya bona bakgalabje, kgoši ya Marota, e begēlwa ka mabēlē, dinaka tša ditlou, matlalō a dibatana, mafofa a dimpšhwe. Gomme go ka ronagala le tlhomphollo ya bogošī bja Marota ge go ka seebja gomme gwa bōna kgoši e rekiša maumō a lapalegolo; molaō wa Babinanoko, kgoši goba mellotima, ga se Morōka-papatša-ditshēlō.

Borrawešu ba re bobapatšhi ke kgobogo go kgoši. Kgoši ga e bapatšē, e afa. Mokgwa dipapatšō, ke medirō ya bawo e ba lebanego, e sego kgoši goba mohumagadi wa setšhaba. Lapa la mošate wa Marota ga se legaaga la go thānyetša setšhaba.

Mokgwa le molaō wa Sepedi: Ga go kganēgō ge lapa la mošate le hlaēlēla ka dišegong tša polokēlō, go gopilwe gomme seatla se sa fihlēlēlē maragong a sešego, bjalo mellotima a begēla kgoši a re: bana ba gago goba balaki ba dipolokēlō ba re matsōgō a a hlaēlēla ka sešegong. Bjalo kgoši o bitša bakgōma le bakgōmana, go dulwe khuduthamaga. Molakimogolo a begēlē maaparathaga ka moka le maaparankwē. Bjalege, go beakanywe go ntšhiwa taēlō ya ngwana o lapile, ka dilete.

Taēlō ye i bitšwa tshēlwana - ke gore lekgēthwana la go hlakodiša tlala ka lapeng la mošate. Gomme dilengwa ka mehutahutana di tloo tšwa metseng le metsaneng. Dišego tša polokēlō ya mohlōkōlō di tlalē mabēlē le mehutana ya dilemiwa. Bjaloge, kgoši goba mellotima, a a ka hwetša kaye matla a go rekiša dilo tše bjalo(bjaalō)?

Lemogéla: Lapa le la Mošate wa Marota ga se la kgošikgolo Sekhukhune II le mmago-Bapedi kgošigadi Leganabatho, aowaa! Ke lapa la Marota-boteng Babinanoko ya Mohlaka-marôlé. Ge e ba dilete ka moka di le tšhaparegong go tshêdišô ngwaga owe, ga go petaganô go kgôrô go ntšha morôlé wa dipholwana le ditsojana, go falalêla Bokgalaka, go sêêla ka mamane a, goba dikgomo tše.

Kgoši goba kgošigadi, ge e tennwê ke selo sefe le sefe, ka šakeng goba ka lapeng, mpholo wa badimo ke go hlaba kgomo ye, ge e le diaparô a fe badiredi ba gagwê; ge e le mabêlé a apeyê bjalwa, bo fiwe banna bo nwewe fêla kantle le thêkô. Woo ke mokgwa le molaô wa Sepedi.

E ka ba mohlôlô wo e ka bago seka, ge kgoši e nngwe ya setšhaba sa Marota, e ka fiwa dibegêlô le mabêlé a bothokgo, e rekiša tshabo go swana le Malepa ga a rekiša dipitšana le memêštana, goba Barôka ba ga Sekôrôrô ge ba rekiša ditshelwana le methotwana goba ba ga Belêpê ge ba rekiša dirokolo tša maseya.

A kgoši o swanetše go kwiwa go dilo ka moka?

Bapedi ba kgôtôngwane a Dimo le Hlabirwa, rena Babinanoko ya Mohlake, ba êna segalagala sa marumô, rena bana ba Mošalašuping, re rego ga re ile go hwa, re ila go fenywa, re diboba tša Mohlaka! Gagešu mono Marotaboteng, kgoši e tšebja ga e le modingwana; le ge pula e ena, re re e neša ke kgoši, ge pula e khudile re re a kgoši e reng e bona kômêlêlô e gaketše, a se rapêlé Modimo. Aa setšhaba se o tlo se iša

kaye?

Dilo ka moka ge di bolawa ke tlala le lenyôrô, re llêla go kgoši ka gore ke yêna a re belegilego ka thari ya kgokong. Kgoši ke moholofêlwa go ka moka leagong la Babinanoko. Naa e ka ba mang yo a ka botwago setšhabeng kantle ga kgoši? Melaô ke morutiši wa yôna, mmakolodi ke yêna molefeletšhi ke yêna, marôbadigale ke yêna, makgônatšohle keyyêna.

Bjale e ka ba ofe yo a ka se kwego se bolêlago ke yêna. Seêma sa mogologolo se re:

"Leihlô la kgoši le bjalo ka Legadimana.

Lentšu la gagwê le swana le tladi marung".

Borraewešu re ba kwele, re ba bone go kwa le boikokobetšo bja bona, go mmago-Bapedi Thorometšane II le go morwaye Sekhukhune wa bobedi, re hlatholletšwe gore mmuši wa batho ke modingwana wa bôna, ka tlase go mmupi wa batho le dilo ka moka.

74 Rena Marota le ge kgoši e ka hwa, gomme yo mongwe, goba rangwaneagwê goba monnaagwê, a dula setulong sa gagwê, boikokobetšo bja rena bo fo swana go yêna, bjale ka ge e le moetapele dilong ka moka, gomme re na le tsebô gore tšê tšohle di dirwa ka setlemô se tee le khuduthamaga ya borêna bja Marota: thuto yewo borraewešu ba re tlogeletšego yôna, ke ya leagô le tsebô ya rena go mohlolabogoši. Ga re kutlakutle go yôna, e bjalo ka phetathaga-bolokwane melaleng ya rena, goba leokodi(tie) molaleng wa baithati goba baitlhomphi.

Borraewešu ba be ba neêla bophelo bja bôna bja lefase le, go kgoši, gammôgô le matsôgô a basadi le bana ba bôna. Tlhomphi le kinamêlô ya bôna, e ke ke ya lahliwa ke kukuta ya bogoši

bja Babinanoko - Bapedi ba setšhaba sa Thulare.

Rena ba mehleng yeno, re hweditše borrawešu le bommawešu e le boikokobetšhi go magoši a bōna, gomme le rena re gata moo ba gatilego ntshe bjale ka ge mothoboswaneng a itše a hlaba sešma a re:

"Tlhako ya pele ya gata, ya morago le yōna e gata ntshe" - ka go rereša re bōna ka tša maoto-mane(quadrupe). Mekgwa e gōna yewō e tlogo tlogêlwa, yewo e lego pōnagalong ya go bušetša setšhaba morago, e lego thutō-mpe kōma. Yōna e senyeditše Bapedi nakō e botse. Le ge magoši a dirišitšwe ke leswiswi, mogwahle, mehleng yekhwe magoši a maswa a bōnago le go ba le tsebō ya thuto ya malêtêrê, ga ba ke ba lokolle setšhaba ditlémong tša maka a bolêlwago kōma. Ga ke bolêlê lebollo, aowa, ke re kōma. Lebollo nyakō e ka agiwa ka nakō efe le efe, bana ba bašimane ba bolotšwa boseanyaneng, bjale ka ge basadi le methepana go bêlêgêlwa nyakong ya boōkêlō kaye le kaye mo ga Sekhukhune. Hleng therešo ya lebollo e tsebjwa le ke baana ba mphathō wa bobedi(standard II).

Auwii! Bapedi, Batau, Baphuthi, Bakwena, Baphiri, Batlou, Banareng, le napile le reng la fo tiišeletše go bopa kuubu ya ba kwēna! Mogwahle, ga e tshwê lebzaa(lebjaa).

*gōlê ke moo re tšwago, kgauswi ke moo re yaago. Ke boweletša ke re, ga ke bolêlê lebollo, lewo Maisimane ba rego ke circumcision(besnydenis), aowaa! Ke re thutōmaaka ya Bapedi, kōma.

Kōma e be e le masolo a bogoši: go bolayêlwa diphōfōlō go humêla matlalwana a dibatanyana tše bjalo ka dipela, ditšhiipa le dikomi, e be e le mohola wa dithêmō melope ya matulwane le a mangwe mabjaang; le go khumêlwa dinti le mafata a kgōrō le diaako.

Mogologolwana wa ga bosele, kuwa sekolong se phagamilego sa Oxford o itše: 'When I was a little boy, my mother kissed my head; now I am big, I am listening to the bell'. Naa wêna mmina-sa-geno, o reng ka mogologolwana yo wa Oxford university ya London - England, sekete sa mengwaga e fetilego?

Magoši a Bopedi, hunollang setšhaba; tsela ya lebollo e tee fêla, sa kgineng batho ka lôna; le balwa dikolong le ka gare ga dikêrêkê dinakong tšohle; le hlathollêlwa ba rutilwego le ba sa rutwago - banna, basadi le bana ka bophara.

- Genesis 17: 1-14;

- St. Luke 2: 21 -

Kgaoganyô 23 (C)

A kgoši e swanetše go hwa goba go ipolaya ka noši?

Go latolêla putšhišo ye, le go beakanya mabaka ka botlalo, ga rena Bapedi ba Thulare re fihla mo khwiting ya Tubatse , ka kgoši Lellêlateng, yêna o hlomile motse wa mathômô mo kgauswi le leporogo le la tsela-kgolo e yaago Maruleng (Driekop). A dula ntshe a ba a tšofala, a tswetše lesogana Thobejane, a ba ithobalêla lebitleng, ba-gabo ba mo hloboga. Morago morwaye a dula sešulo, a nyala basadi. Bapedi ba eketlele ba sa thonkgwê ke selo, a tswala morwaye Moukangwe.

Borakgolo ba re lesogana le, le be le belegwe e le sefofu. Mabaka ga a feta, kgošana Moukangwe a tomola lefata, a tla a aga kgauswi le dikgôrô tše fa Bogwaša: Mafiri, Bogopa, Maleka le Tlaka. Dikgôrô tše ke tšôna di bitšwago Batubatse ka therešo yewo borakgolo ba re buditšego.

Kgoši Thobejane o ile badimong ka tsela ya' bohle batšofadi. Kgoši Moukangwe o robetše go badimo a be a agile mo Madinôga - yôna thabana ye mehleng yeno go agilego kgoši Motodi Sekhukhune sa Morwamotšhe II. Moukangwe o robetše tswée!

Bjalege, ka morago ga mabakanyana a mateletšana, morwaye Mohube, ge a khudugetše ka mošola wa noka ya Tubatse, gwana gwa wa tlala e kgolo fa Bopedi, gomme ya ba mojanano o mobê gare ga diletana. Ke ge sehlophana sa Baroka ba ga Kômane goba Motshaana, ba bolaya Thaga-e-tala Mohube. Makgêma a

77

gahlane le kgoši a etšwa ka molapong wa Majaditšhukudi, a na
le banna ba palô ya menwana. Ke ge segagara sa banna le basadi le bana ba gobatša kgoši, ba mmolaya ka marumô le mašilabohlwa¹⁾ Ge go hlabja mokgoši ka gaye, ya ba setlakala se fufile - kgoši ye i bilego seka setšhabeng sa Babinanoko.

Kgoši Morwamotšhe I, Maphutha-ditšhaba, o ethôbaletše tswedile-tswée!

Kgoši Thulare wa pele, Sepitlamangana, yêna lehu la gagwê ga e be e se kgoši, e be e se tshwanêlô gore go kwale mekgolo-kwane ya joo! Joo-oo! Bauba a Bauba a Ngwatô joo! Borakgolo ba re lehu la Thulare I ba re yêna o etile, o sepetše ka dinawô. Ke gore, motho ge a hwile a tšofetše ka kudu ka mmolêlô wa segologolo, ba re 'o etile'(1824).

Kgoši Sekwati I, Modimotsana wa noka ya Tubatse, o bileditšwe gaye a feditše bokgalabje le yêna.

Kgoši Sekhukhune I o kgoromeditšwe go badimo ke morwarragwe ka ditsotsi; lebaka e le go baka bogoši. Le mehleng yeno nthô ye ga se ya fola, e sa fele e le lebaadi ka gare ga Marota,

gomme e ka be e fole.

Kgoši Morwamotšhe II, o hwile tľhabanong; Mogale wa Makwa marêma ka dilêpê o robetše borôkô bja sennanna(1877).

Kgoši Sekhukhune II - mothokgomo ya banna le basadi, o robetše ka khutšo, a diretše setšhaba ka go rêka masametharo a dipolasa(1943).

78

Kgoši Thulare II: ka ngwana yo rena Marota, ka lehu la gagwê, re fo re aowa! Bauba a Hlabirwa a Bauba, o teilwe ke tladi goba legadima(lightning/blits), a bêtêgwa 1895, a robala 16 December, 1940.

Borrawešu ga se ba ke ba re botša gore go kile gwa ba kgoši ya Marota, yo a kilego a ipolaya, ga e se fêla magoši akhwe a mararo a go bolawa ka lehu la marumô; gomme ge e le Thulare ka go yena le nankhono go sa maketšwe.

Makatšo: Eitše ka kgwedi ya November, 1940, ngwana e lego Thulare, o ngwaletše tatagwe, kgošikgolo Sekhukhune II, gore, tsebiša bana ka lapeng ke tlo ba moo gaye ka letšatši la 16 December, 1940. Makatšo, ka lôna letšatši, go bônwa sefatanaga se goroša setoto ka lepokisi, mmôgô le lengwalô la mohlomphegi morêna D.L. Smith, Secretary of Native Affairs Department.

Kgoši Sekhukhune II a palêlwa ke go amogêla setoto ka lapeng. Ke ge a laêla mongwaledi moruti Edward M.E. Motubatsi gore, goroša setoto kuwa Sekhukhune Primary School. Ka baka la ge Marota a se a begêlwa lehu, go swanetšwe go phethagatšwa mokgwa le molaô wa Marota, go se kwalagale mekgolokwane ya sello Marota a sa tsebe lehu goba bolwetšhi.

Mongwaledi a phetha tašlō, gomme beng ba dikgōrō gwa tsebišwa. Eitše ka nakō ya dinne ka merithi, ba kgōna-senkō diboba tša Mohlaka, ya ba setopo se tsēnago lapeng. La hubala lebitla go sa swanēla; a bapetšwa le mmagwē. Ba tia nxa Marota, ya ba mohlōgō-matolong!

79 Marota ga e sa le re phatloga sedibeng goba moenokgaleng wa rena Bokgatla bja dithebē, ga se gwa ke go eba kgoši e kilego ya ipolaya. Borakgolo le borago-rena ga se ba ke ba re šwanyetša mohlōlō wo bjalo.

Ditaodišo: Borakgolo ba re, ge motho, monna goba mosadi, a ipolaile yēna ka noši, ga a tsēnē badimong. Badimo ba a mo raka, ba re goma ga wa bitšwa ke rena, bowēla moo o tšwago, ga re go tsome mo.

Seka: Gape ba re hlatholletše ka lesogana ga le be le bolla kōma ya bogwēra, ge a hwa e le mogwēra a sa bolla, ga a tsēnē badimong; bokaone ke go hwa a se a hlagišwa go thakalampane ye. Ge ba hlamila ka modikana ge a hwetše bodikaneng, ba fele ba tia nxa, nke megopolo ya bōna e na le mokgwa wa go se kgodišegē; kganthe bōna ba tseba sewo mohwēlathabeng e tlogo o ba sōna, ka gore, maka e lego bogwēra bo mo letetše.

Mekgwana ya go ipolaya e diregilego fa Mohlaletse ka pušo ya moswarēlabogoši Morwamotšhe Sekhukhune Morwamotšhe, baipolayi šibaa:

1) Semōkō Marwale Radingwane,

2) Ntane Mošpadiraa Mogase Lerota - mothepa woo o ipolaile a nyetšwe gomme e le moopa; monna wa gagwē a sa kgotsofale, a mo phediša ka nyamišo go mo gōnōnwa bootswa. Ke ge yo motlogolo wa Morwamakubu a ipolaya. Baipolayi ke nyageng ye 1959-1965. Baa ke tšōna dihlolela-batho tša seēma sa monna Hobejane a

moraaka wa bogologolo.

Kgaoganyō 24 (D)

A kgoši e swanetše go hlōkōmēla gore baloyi ba bolawē?

Kgoši Sekhukhune wa bobedi, pušo ya gagwē ka lehlakoreng la polaō ya baloyi, e be e fapane kudu go maikemišetšo a kgoši Sekhukhune sa pele. O be a na le tlohōkōmēlō ya seēma sa monna wa bogologolo se rego:

"Tlou ga ija mere e ya ekapolēla".

A fele a re, mehleng yeno bogošo bja rena re baka le Makgowa; o tlo re o dira matlana a bogoši, wa bolaya motho o ekwa ba re ke moloyi, wa ba wa fihlišwa Pretoria, wa tlogēla basatšana ba gago, Makgowa a go lahlīša mahlašana, wa lemoga gore: batho baa ga se ba-gago, ke batho ba batho. Lesetšang baloišane ba pshikološane ka sebona, go fihlēla yo mongwē a kata yo mongwē ka tsela tša tsebanō; o mo tsebile bjang gore ke moloyi? Molaō wa seēma sa bogologolo se re:

'Lehodu le swarwa ka morwalō' -

mohlomong motho o fo kwa bommamoneanyi ba re, yo morwarrago o wa go loya, e le tsenya-lehlōyō magareng a bana ba motho; hlōkōmēlang Bapedi!

Ditabana-boloyi: kgoši Sekhukhune II o a laēlō ntona ya sic kgōrōkgolo, mōkgōmana Makwatanyane Sekhukhune Sekwati, a re: botša Motswakō yewo ga ke rate go mmōna ka maahlō, ga a ye a botše motho yewo a go bōna moloyi yewo, a tle a ntaētše boloyi. Bapedi le a tseba sehlare sa baloyi, mo kgorong ye, ga se gōna. Kgōrō ye e ahlola melato ka moka, e sego boloyi.

A kgoši o swanetše go ba gôna go ahlola go kgôrôkgolo?

Mmolêlô wo mongwê wa borrawešu, o re:

"Tlogatloga e tloga galê, modiši wa kgomo o tšwaa
nayô šakeng!"

Molaô wa kgôrôkgolo ya Marota, neng le neng, ge melato ya basekišani e adiwa kgorong, kgoši e ka se be tshwanêlô go sa be gôna ka boyêna; e ka ba phôšô e kgolo go mmudi wa molatô. Sa mathômô ge basekišani ba lebane, goba ba tlile ka moka, ntonakgoto e tsebiša kgoši Sekhukhune II gore, ba molato ba kôpane, kgôrô e ka bulwa.

Bjalo Marota a a digêlana, gomme di fihlišwa go mong Thulare. Bjale o tlo re, ntona, a re kwe bana ba gago.

Ge bo-bantherabare ba feditše ditaodišo tša bona, ge nke mohlomong kgoši o na le tše di mo swerego, o laêla ntona, a re, kgôrôbanna ga di hlahune ke a bowa.

Morago ge kgôrôbanna e hweditše ka hlakoreng le lengwe, e se tlôpô le bôya, e tlo romêla ntona gore phapanô ya bana ba gagwê re e kwe, di eme ka yêna.

Ge a fihlile, a re, ntaudišetšeng. Ntonakgolo o tlo laodiša moo goba yo a hweditšwego molato ka mabaka a gore le gore. Ge go hlatswêga gabotse kwešišong ya gagwê, gôna Selêpê se tlo rêma kububanô goba nangasêlô.

Kgoš^{kgolo} Sekhukhune II e be e se mokgwa wa gagwê go laodišetšwa maganong a bafapani, a thaeletša yo mongwe le yo mongwe, mmôgô le dihlatse tša bona, gomme hlatse ge e ka dira bomenetša, di tlo tseba ke yôna hlatse yewo.

Kgoši Sekhukhune II e be e le yo botho kudu, gomme ge kgomogadi e ka thaola mogala, bagami ba tlo e swara ka dinaka

gomme e galogile ditšêta.

Molaetšana: Ka ngwaga wa 1938, e be e le ka kgwedi ya November, gwa belaêlwa monna wa phuthêgwana ya batho ba ipitšago Masiona a gôna mo Tubatse, ba Mmakaepeya-a-boruti, leina la gagwê ke Jonas Mošwaane; motho a fora balatedi ba gagwê a re ke yêna Jesus. Mohlaang wa tshekišo ya motho yo, mpja ya lahlišwa lešapô se sa anya; tlhokofatšo ya ba Jesus. Ina le le baruti ka moka ga ba ethêlê lôna. Naa wene Mošwaane, o reetšwe ke mang?

Kgoši Sekhukhune II, o be a kwana le go thabišana le baruti ka moka ba ebangedi, eupja bommakaepeya ba sepela ka poifa. Gomme e fo re ka gore go na le banna le basadi bawo ba kwanago le bofora, a homole. Bophelong ka moka bja matšatšing a kgoši ye, motse wa Maroteng, batho ba phedile ka mahlatse le lehlôgônôlô, ka gore moetapele e be e le mothokgomo le go Babašweu le Babaso; go phethagala lentšu la moêtêlafaseng le rego:

"Go lehlôgônôlô ke ba bolêta" - St. Matth: 5.5.

Kgaoganyô 26 (F)

A ka gana kahlolo ya banna ba lekgôtla?

Kgošikgolo Sekhukhune II o be a sa fo gana kahlolo ya banna ba kgôrô, aowa. Ga a gana ge a be a hweditšê phôšô, ka gore, mogongwe mokgômamogolo goba tonakgolo o radiile ke polêlô; gomme kgoši a kukubana ge a hlokometše, ge matšatši a atafala ga molato o ahlotšwe ka sepitša, gomme wa tla wa ba kotsi go kgôrôkgolo ya Babinanoko.

Ge kgôrô e kukubantše selêpê, Sa-Matuba o tlo lemoša kgôrô pele ka go hlabakanya mokgwa wa molato, gomme morago a re ga o gome, o tlo senkwa gape ka moswane ka yona nako ye. Bjalo molato o ribêgêlwe la meso.

Wolaetša: Mokgôma Moepadiraa Mogase Motodi(Lerota), o hlanogêla mosadi Mankopodi, kgaitšedi ya mokgômana Seaparô Phala ge kgôrô e ka šietša kahlolêlô ka bana le matiakathôka, gomme gwa arogwa molaô wa mosadi a nkgago goba monna a nkgago.

Kgoši Sekhukhune II le morwaye Morwamotšhe, e be e le molaô wa bona go bula dikahlolo mosong, dinakô tša gare ga mosegare ba sa dumêlêlê ga go ka tsenywa melato, ba re matagwa a ka tlo aroša melomo ya kgôrôbanna.

Ga e sa le go thôma ka ngwaga wa 1921, go fihlêla ka ngwaga 1958, i filoba melato e mebedi e kilego ya tsoma bohlatse bja kgôrôkgolo: e be e le ka molato wa Thomase Maimêlê(Sebalaladi), le wa Maotomabedi Phaša, e le melatwana ye tšerego ke diagêntê, ke moka.

84

Kgoši Sekhukhune II: Kgoši ye e be e se mokobêla-ditaba. Le ge a ka hwetša kgorong efe le efe, e rethenya molato wa bafapani, e be e re le ge a bôna, nke ga a bone; a re a ekwa, nke ga a kwa. A sa êmê go thaetša, a fo iphetêla ka tsela.

Kgoši ye, go be go phêthagala taêlô ya tonakgolo General Piet Joubert, ka ngwaga wa 1896, a re: 'Yo, lerumô le a le swerego ka seatla, o tlo phakologanya motho, go thôma ka hlôôgô go fêleletša sebelebele sa motho; go thôma lehono le mo kweng lena setšhaba sa ga Sekhukhune'.

Mokgalabje Mamatshiri Makgata a re ka taô-seêma go kgoši Sekwati I, a re: 'Eledi-êlêlwa, ke tšwa le wene boswaneng;

ntheeletše!' Monna yo e be wa mphathô wa Mankwê a kgošana Seraki Thulare Morwamotšhe wa kuwa gaye Mogokgomeng, Tubatse. Monna yo ka taôseêma se, a gopotša mong wa gagwê ka moo a tshenyegilego naye. Gomme bontšhi bja bakgôma le bakgômana, go tšhêtšwe nangôlô(heedless), ba re: ke ngwane-monyane, bogoši ke bja Mojaludi, morwa wa Phethedi Thulare. Marota a timeletšwe ke tlhaologanyô gore, ge Sekwati a nyadišwa Thorometšane, morwedi wa Letsiri Phala, ibile Thulare a bolotša Sekhukhune I e eba hlôgô ya mphathô wa Matuba a Tubatse, a le mmôgô le Mojaludi; go ekgakantšwa ka baka lang Marotaboteng. A go tlogêlwê bohvirihwiri go latêlwê therešo fêla.

= S. S. =

Hlare sa kgolê se epiwa mohla-solo

Mohlaang kgoši a ntšhitše lesolo, o holane go rena mangakakamedu-ya-mehlare, goriano mogologolo wa kuwa gaye Mogokgomeng Tubatse ga Morwamotšhe Maphutha-ditšhaba, a re:

"Hlare sa kgolê se epiwa mohlang wa lesolo" -

ka gore bontšhi bja rena, le ge re le mangaka-ka-medu ya mehlare, re tšwafa kudu go namêla dithaba, le go theoga. Lehono re hweditše moholo o mogolo, ge kgoši a hlabile mokgoši wa go tsoma pheeko ya sehlaa sa ngwaga, gomme ke lôna letšatši la go thušega go êpa sa mehola ya rena mangaka-ka-medu.

Bjaloge, mo temaneng ye, re tlo swaya ka bokopana ka ^{Simon} mabapi le moruti.Hofa Senamêla moduhlare a rêtwago ka la Tšhwenyana Mammeka. Mohlomphegi yo e be e le mojatšamosewô tša kgošikgolo Sekhukhune II le go kgoši Phaswane Nkadimeng

le go kgoši Michael M. Dinkwanyane Sekwati(1903-1907). O robetše go badimo 1925 mo 'location' ya Potchefstroom. E be e le monna ge moruti Maake Mangena Mokone, a beakanya, a re, ke wa mphathô wa Makwa a kgoši Morwamotšhe wa bobedi. Mokgômana yo o belegwe madiilong a dithunya tša mantshetshe le moswêtê kuwa Kirimešitwane(Grahamstown). Mmagwê e be e le mositsana wa Lethôsa, gomme le yêna a re ge e le lesogana, a feditše dithutô tša gagwê, ke ge le yêna a kgahlana le mothepa wa Lekapanare(Coloured), ke ge ba nyalana ka mekgwa le melaô ya Sekgowa. Go hlôka mahlatse bobedi bja bôna-ibile ba biletšwa gaye khutšong ba se na ngwana.

86

Tšnwenyana ya Mamekwa Senamêla-modu-hlare, o be a felwe mebolêlô ka botlalô: Seburu, Seisimane, Sethosa - ga e le mebolêlô ya Sesotho yôna ka moka.

sic

Ka ngwaga wa 1902, go feleng gwa ntwaga ya Maisimane le Maburu, mokgômana wa Moisimane yo a bego a agile lebênkêlê fa Mohlaletse - ina la gagwê ke Mr. Lawrence - mohlomphegi yo, ka gore ba be ba tšhabile go bolwa ke Maburu, a tlogetše lekgolo(hundred) la dipôkôlô. Bjalo batho ka go hlôka boitshwarô, ba thusanya dilo tšeela tša Lekgowa. Molato wa ba magetleng a kgoši Mahlatse, morêna Lawrence(Mosesanyana) a re kgoši a di lefêlêlê ka lekgolo le tee la diponto(£100, R200). Ke mohlang owe bogwêra bo notelana? Kgoši Sekhukhune II le moruti Senamêla; gomme ga e le tšhalete i tšwile diatleng tša Marota - mongwadi le moruti Simon Hofa Senamêla. Moruti yo ke wa mathômô go hlôma kêrêkê ya African Methodist Episcopal mo toropong ya Lydenburg, Middelburg, Waterval Boven, Barberton, Komatipoort. Kgoši Sekhukhune II le kgoši Phaswane Nkadimeng ba tiišeletša modiro wa gagwê ka masome a senyane a

87

a diponto(£90). Kgoši-pedi tše le moruti yo ya ba kgwele le nōka ga di tlogēlane.

Ka Sontaga se sengwe(1918), kōpanong ya baruti ba A.M.E. C., motseng wa Mangaung(Bloemfontein, O.F.S.), Tšhwenyana ya Mammekwa Senamēla Moduhlare ya re, hee masogana a a thwalago boruti lehono, agaa! Arieng le bapaleng ka bjona go swana le mošimane a thwetše lekope la molomo(harmonica), le re go tsherēana a pšhatlaganye a lahle ka gore ga se a le rēka ka tšhalētšē selo sa bohlokwa.

Le ge moruti Simon Hofa Senamēla a beile metheō ye, eupja gwa se bonagale phethagalō ya yōna. Ke gōna metheō ye mengwē e phethagetšego matšatšing anō ka bahlatlami ba gagwē tirelong ya ebangedi; gomme o sa rētwa Tšhwenyana ya Mammekwa Senamēla Moduhlare. O kile a ba morumiwa(delegation) mošola Amerika ka merērō ya kērēkē kgomaganyong ya yōna le ya mošono wa Afrika Borwa. E be e le yo mongwe wa baruti ba pōtēgō go ka moka dipišōpō tša African Methodist Episcopal Church, 1896-1924. Leswika la sekutlō(corner stone) la Coppin Memorial, Mašišing, Lydenburg, le sa fele le mmolēla. Lōna le mo Potgieter street ge motho a rotoga ka letšhibogo la bogologolo la Ma-Voortereker le sa bonwa mo mojako wa moagō - 1904-1958.

Kgaoganyō 28

Seēma sa monna wa bogologolo se sa gopolwa

Seēma se sa mogologolo se swana le se ba rego:

"Matsōgō ga a bewe moraba" -

gomme tlhathollō ya sōna, o re:

"Ngaka e sa gapego kgomo, e gapa mpa(mokhora)".

Mo kgaoganyong ye, ke tlhathollêlô ya pušo ya Mmago-Bapedi, mellotima Thorometšane II, le morwaye, kgošikgolo Sekhukhune II, ka mabapi le phedišanô go setšhaba sabô bôna, e lego Marota-boteng - 1894-1943.

Motho ofe le ofe, mothomošweu goba mothomoso, ge a bôna bahlankedi go bilogana medirong ya Mošate, a gônônê gore batho baa ba hwetša meputso; aowa-owaa! E be e le mokgwa wa Sepedi owe go hweditšwego o dirwa, ka malapeng le kgorong le mašemong, go šumiwa go se na pelašlê, gomme sephêthagalô e le 'Ngaka e sa gapego kgomo, e gapa mpa goba mokhora'.

Kgoši goba mohumagadi wa yôna, ge e le motho wa go khuparêla seatla, lapa goba kgôrô e tlo wêla kgwahlana. Mogologolo yo mongwê le yêna o re tlogeletše seêma se, a re:

"Serckolwane se senyane se ekeletša ka monkgô" - mme ka gore monkgô wa sôna o fetiša tše kgolo, e be sôna se thopago sefoka. Mosadi goba monna ofe le ofe, ge a fele a na le pitšana ihoo, batho ga ba mo katologe. Mogologolo o itše:

"Lešwaala la motho ke mogôlô"-

o tlo šalwa ke mang nthago o bilikišwa ke motho ge a hlahuna. 89 Le ge mpja e le sebatana, e bitšwa ke seatla. Lemoga morwa Thulare, sekgôlôkgôthô sa motho ke go ja fêla. Ge o ekwa bogoši bja Marota bo tumile kudu, e be e le ka baka la go fêpa batho ka dijô kantle ge sebaku(moputso). Mmago Bapedi o be a ruile batho gomme morwaye a ba a ruwa le monna wa molahlegi wa Lethôsa - 1929-1941.

Mehleng ya pušo ya kgošigadi Thorometšane II le morwaye Sekhukhune II, ge mehlape ya dikgomo e se ya hufa, ka matšatši a šupago go be go hlabiwa kgomo goba dikgomo tše pedi. Gopola gore pudi le nku le mahlakorê a motse e be e eng. Ka baka

lewo batho ba sa hlôkwa lapeng le kgorong neng le neng.

Kgoši e kgoka batho ka mogôôlô. Ge e kônana, e tlo tšwa sephapha-monwana, gomme ya re ge a hlotša, a hlôka le yo a re 'O itšeng' goba 'Nxase', ka gore bohle ba re 'Tontosa - o sa upegile!' Etša ga o rakeletše mahlakore, dibegô tša mabjalwa le madumediša a bošego le mosegare, o iphetotše ngwanamatome'.

Le ge seêma sa Marota se re:

"Magadimana-ntweng ga ba ja ga ba gadimane" -
ga go bolelwe kgoši goba mohumagadi wa setšhaba.. Mmuši wa batho ga e le sejatô a ka se ruwe batho: šee, kgôrô ya bo-šupa-ka-leleme, o ka bôna e tlwaetšwe ke bomang; e tlo fo bitšwa ka bogolo, gomme ka baka la mokônanô, e ka se ruwê le go thupala mo leagong la Marota.

90

Le ge mafelelong a pušo ya kgoši Sekhukhune II, diruiwa di be di hufile, eupja mekgwa le melaô ya Marota, o be a e ngangatletše, go hlôkêga tšôna di-kgodiša-mpa. Ga e le dibegô tša mabjalwa a ba fihliša ka mašikarô a selêpê; ka kudu e be e le motho wa go rata go rêêka phaakotô ka noši.

Go ribolla mekgwa ya pušo ya Thulare, kgônagalô e tlo fo ha setšhaba kôpanô, ga e le mekgwa ya bagologolo yôna e fedile, e fetile le bôna beng. Mehlaa ye ga e rwešane diaala le ya mehleng ya bôna: ba be ba ukamêla ka meeteng ya meetse ge ba etebêlêla mahlong, eupja lehono re na le diipone di rêkwa mabenkeleng. Mang le mang, o ithêkêla ka sewo se lekanego se a se ratago - ye ke yôna mehlaa ya 'mmapelo o ja se-rati'.

Ge banna ba mphathô wa Matuba a Tubatse le Magôlôpô le Manala a Phiring, ba thôma go bôna le go tseba tšhêlêlê ba re ke dikonope(buttons/knope); le ge monna wa bogologolo a

a boletše a re:

"Ke teng go sa bowelwego, gomme ga e le maruping go
a bowêlwa" -

go bowêla teng ga motho ke lebitla, ke therešo, maruping gôna
ga go laêlwê. Lehono Marota re bowetše Bogwaša. Go šetše
go fetile mengwaga e godimodimo ga makgolotharo-masome-tshela,
gomme go sa gopolwa goba go bala go tloga ka ngwaga woo, 1478,
aowa, go badiwa 1600-1958. Mekgwa e ka bowêlwa, eupja ga e
le ya Bapedi kôma nxase!

Ge kgoši e le e nyane, o swarêlwa ke mang bogoši?

Ka mekgwa le melaô ya Sepedi, ge kgoši e ka hwa, morwaye
wa lapa la timamellô e sa le yo monyane, gomme ge e ba
mohlomong kgoši ye, go na le monyanana yo a mo hlatlamang,
rena Marota re re:

"Kgoši ya hwa e ngwe e a dula" -

ke gore, monyanana a dule sedulo sa mogolwane: ka gore morwa
yôna wa malebana e sa le ngwana, a ka se kgônê boetapele bja
setšhata le pušo.

Ge e le gore ga se a bolla yo monyanana wa kgoši, gôna
pitša go tlo fagwa e bidilego, rangwane wa gagwê a ka swarêlêla
sebakana.

Mekgwa ya leagô e hlathollwa ka tše kilego tša dirêga:

Ge kgoši Mahlopi Lobang Kgaphola a hwile, lebônê mohumagadi
Mpilo o be a se a ba le ngwana. Ka molaô wa Sepedi, mokgôma
Makomane Lobang Kgaphola a tsêna ngwakong le go swarêla bogoši

bja Babinatau. Ke ge a hlôla sešaana-sa-tlatšwa e lego kgoši Lobang Mahlopi Kgaphola - i bile menyaga e mentšhi mokgôma Makômane a swareletše sedulo sa Ba-Kgaphola ka khutšo le pôtêgô.

Moswaredi wa bobedi i bile mokgôma Sebase Tshelane Nkadimeng, monnago kgoši Phaswane, bana ba letswêlê. A swarêla ngwana mogolwana, kgošana Ramphelane, yo e bilego mmamoneanyi setšhabeng sa Bapedi.

92

Le ge baswaredi ba bangwê ba kile ba tshwenya baswarêlwa, eupja ga e le moswaredi kgoši Sebase Nkadimeng, i bile mophêthamolaô. E filo ba kgošana Ramphelane a go etshenyetša setulo sa gagwê; ga a tlo lahlwa pušong mo ga Sekhukhune(di ngwadilwe).

Mokgwa wo fapanyago molaô wa boswaredi, ke ka baka la mekgwana ya Sepedi, o rego motho wa mosadi ga a dule le banna tshekong goba sebešong se tee. Gomme mokgwana woo ke wôna o šuhlilego therešo; go lebalwa seêma sa mogologolo ga a itše:

"E naale(mother) ka leweng goba legageng e wetšwa ke namane(child)".

Monna wa mphathô wa Madisa, yêna o itše a re: mokgwana wa kghananô ya go dula mmôgô le mosadi, e dirilwe ka baka la ge basadi ba sa ngatêlê setšwarô sa bôna, gomme ba šitišwa modulo wa senna. Tabakgolo i filo ba yôna yewo fêla. Bogoši go akgolana bo na le ditshwenyanô tša maganêlêla, ka gore:

"Ge se gôra mogopo wa kgoši ke selêmala, ebile se kgôpamile monwana" -

mahufa le megabaru di midile pelong ya motho mang le mang; phethagatšô ya therešo e fo ba selo mong wa sôna - timamellô ke mong wa bogoši.

Bjaloge, mehleng yeno ka mabapi le bošigo(sic) bja Marota a Mohlaletse, ka molaō wa Mmušo o dirilego, ke yōna tsela ya therešo ya leagō le tiišeletšo ya bogolo bja Sekhukhune II.

93 Mo temaneng ye ya segopotšō sa kgošikgolo, go ka se lebalwe ngakamelaō, e lego mohlomphegi Dr. C. Bothma, le mokgōma James Mabowe Sekhukhune(Thêlêlê-phuri ya nawa ga ke butšwe). Segopotšō se sa kgoši Sekhukhune II, tiragalō ye e hlologêlêla mahlatse go bōna a mehleng e tlogo ka baka la kgōtlêlêlō ya bōna bonabeng bja mengwageng ye: 1958-1968; le kholofêlō e kgolo go seantlō kgošigadi Mankopodi Thulare Sekhukhune. Segopotšo se, se hlologêlêla tšhegofatšō e tšwago go Jehofa Modimo-Ramatla-ohle, godimo ga Mmušo le babuši ba Republiek van Zuid Afrika neng le neng.

Segopotšō se go mongwadi wa dikgapetla tša Thamaga ya Mabjana, se lemoša ngwedi mahubeng ka temana e ngwadilwego ke Mošê, mohlanka wa Modimo, mo pukung ya Genesis 5: 29; mogologolo wa bogologolo a a re, ga bo hlalefê ngwaga bo wêlago. Naa i bile mang yo a nago a tseba gore, a e tlo ba mang go phumula bonyatšhi bja motse wa Mohlaletse? Motse wo lahlilego lehumō la setšhaba, tšhalete e fetago diranta tše dikete tše masome-pedi(R20,000), di tšhollêlwa ka molete-mo-hlaêla-thupa.

Seopedi: (Mohu) mokgōmana Ben Lešilo Mphahlêlê, a re:

"Sekhukhune ke morêna wa marêna,

Bapedi tlaang le mmoneng!

Ga re lebêlêla ka mafase ka moka,

Re hwetša gobane gae ke Mohlaletse.

Gae! Gae! Ke Mohlaletse!

= 1922-'30 =

Serêto sa kgošikgolo Sekhukhune wa bobedi

Se rêtêlwa segopotšô sa kgošikgolo ke moruti Philip
 Sehulêlê Ntwampe Badji Mampuru. Moreti wa sôna ke mokgômana
 Mašwene Ntšhabeleng ka ngwaga wa 1899-1904 - moruti Ph.
 Mampuru o belegwe 1914:

"Ke setii¹⁾ sa Mangana, sekgabakgaba²⁾ sa morwedi wa Mmutle
 a Mangana;

Setibatiba sa mmago Malêêka a Bopedi,

Ba rego ntshe se tlo ja mang Masoka, se tlo ja Makgatlolle³⁾

le Mateu; sa ja maphodisa a ga Seôpêla - Mathwalane le

le Seribane; ke maphodisa a bego a rogana, a roga

Maapitšane a le dipilwana: ba re, aa, re ka buša ke

mosadi re le banna, a ga e le lethumaša re le iša kaye?

Ba gapa kgomo tša Morwa-Modiše, ba gapa ka lesogana

Maroteng, ba gapa kgomo tše di hlôkago lerumô.

Ra re: le jeng le beya lerapô Maune tenang; le tšhabeng

mohlang go tšwêlêla Sekhukhune, ngwana Morwamotšhe o

tlo di gapa; o tlo ba a gapa le nku tša Makgowa, tša

tla tša hlabêlwa Mohlaletse; ra kwa bose ra ja nku tša

Makgowa!

Kgaola a go tswalwa ke Magatiše, tšhuana go lla ya kgomo;

Ya motho ke masetlapelo.

Hlabirwa o lla mokokotlong - tharing ya Mantobeng ka

diswana, Bokgobêlô a feta a botša banna Maroteng, a re:

mo lelekeng ke moloyi; ke ngwana-nkgokgo wa Maapitšane

Lesoka.

Ba tiya kari ka lebelô Theledi a Makwa mogatša Sehludi.

Ba ga Rantho ba bôna kgoši e feta, ba gana ge a tsêna

kantoro morwa-tšhabahla Malêma!

Ba mo teile ka kgati ya dipitsi, gwa re go ka sa ba tiya Phaswane ntaka(leihlô); morwa Nkadimeng a fumafuma, Hlabirwa o sêbêla Phethedi ditaba, o re kootse kômana tše pedi re boletše - bôna! Ke sa tlilo wêla le mmame Maapitšane Lesoka.

Ngwana Morwamotšhe o tšere setimêla, se tšwile bošego Machadodorp, se fetile bošego, se tlo mo tsênya ka meso Pitori(Pretoria).

Ka bokana - ngwana Morwamotšhe o tlo rutwa bohale bjo bo bolelago Sekgowa; o tlo nwa meetse a tšwago Moretele. O tlo le rêlêla Marota, mohlang wola wa mohla omogolo! Gwa tlaa Abele(Abel) le Rasenôkane le Mawewe-mogarigari, ka morago gwa tlaa Sekhukhune, basadi ba kgoši ba kgantšha: Go sêgile Maakopi a Phororo le Mamarothi a Tenyane ba sêga ba eyaa nokeng, ba re: o gorogile mogôlôkwane a Tšate sekgôpha Mangana sa Matuba.

Sekgaukgau ngwana Morwamotšhe fetoga naleli, o bônêgêlê Maune ka Mašišing. Ba tšhabetše sebong sa Sedikane, ba omanya makokomedi, ba re: tšwang ka maweng gobane re tšha pitsi tša Magomarele le Kgopotšho: mosadi a tšhaba, a tlogêla ntepa, o tlogetše ngwana a le dilaong.

Ba roma Llau ga Ntšhabeleng; Llau a botša Kômane; Kômane a botša Mašwene; Mašwene a botša Motadimane, ngwana Maredi a ba kgobokêla.

Ke yêna Mantšokodi Letuba, pôô e kgwadi ya Maroteng; Mohlakô e mogolo wa Raphôgôlê a Ngwato!

-
- 1) Setii - kgobanô ya matla a senna; ga e sa hlwe e le yo a békêgago, ke monna banneng.
 - 2) Sekgabakgaba - modumo; go belabelêla go sa khutše go

kwalagala mmowebele.

Makgatlolle - leina la motho wa monna; monna yo e be e le yo mongwe wa magarola a komosasa ya Kgalatlou le Mathwalane le Seribane.

Ka ngwaga woo, 1894, Marota a Maapitšane ba fadile nose ya semana. Mokgōmana Tsékê Morēwane Sekwati le moruti Nathaniel K.M. Phala, ge ba anêgêla tša Mhloping wa ga Mathwalane, ba re ngangabalô e ba golofaditše; ge ba sepela ba khôkhôbane ka baka la dikgati ka morêna ABEL ERASMENSE. Ba re, kuwa Shaaga Sedikane goba ga morêna Mawewe, re bonetše pitsi mawong, gomme re filo ngangêla kganyana e ya rena lehono re dinyalo. Dikgopolo tša fena re re KLEIN SEKHUKHUNE o išwa sa ruri, kganthe Makgowa a holana, ba mo iša go rutwa mmolêlô wa Seisimane le Seburu. Soo, lehono ke monna ga a tólôkêlwê; le marifi o bala ka noši, re khutšhitše; ga re sa tlopatlopa, re dutšhi modula, ke gōna re lebogago mmušo lehono 1921.

Tsela-kgologolo go latwa lebila

Hlôgô ye ke seêma sa borakgolokhukhu ge ba lemoša tlhathollêlô go tša morwela, ka sa bogologolo goba se diragatšwago mabakeng afe le afe; lehono go bapetšwa ka dithapêlô tša bakgōmana¹⁾ baa:

- I) Morêma Sefakô M. Makgathô
- II) " Mababasa
- III) " Victor Selope Thema
- IV) " Samuel Thema
- V) " Solomon Platji
- VI) Moruti John L. Dube D.D.
- VIII) Morêna Moses Nthagakgwadi Mphahlêlê.

Banna ba mehleng yeno ke badimo, gomme ba re tlogeletše digopotšo le mehlala mebedi go rena, ya dithapêlô go Modimo-Ramatla-ohle.

Kôpêlô - A:

Kgoši šegofatša Afrika!

Kwa dithapêlô tša rena;

Kgoši šegofatša!

Tlaa moya! Tlaa moya! Tlaa moya!

O tlee! O tlee! O tlee!

Tlaa moya! Tlaa moya! Tlaa o mokgêthwa!

Kgoši šegofatša rena tšhaba sa gago.

Kôpêlô - B:

Babaso ka moka! Ga ba kôpane:

Ga ba kôpane, bjaleka tsopa la samente;

Re ra Mothosa! Motsulu! Mosotho ! Motšhakane!

Moyenpane le ka moka Masampesi!

Ga ba kôpane bjaleka tsopa la samente.

Lemoga: Tôrô ya bahu baa, e re nyekuletše se bego se le mosewô mengwaga e masome-tlhanô e fetilego (1910-1961).

97/1

sic

1) Bakgômana baa e be e le dikônôkônô tša lekgotla le e bego le bitšwa ka leina la 'African National Congress'. Gomme le ge maina mo go balwa a šupago, aowa, e fo ba molaetša fêla. Tabakgolo ke go eletša baswa le go ba laetša gore mehleng ya kgalenyana go kile gwa ba banna ba lerato-therešo la setšhaba. Le ge melaô e be e ba gopola baferihli, ka baka la go phošumêla go ditshwanêlô tše godimodimo, eupja tsela yôna ba be ba swere yôna ye ya go kôpantšhō ditšhaba. Bjale ka ge borrawešu ba itše:

"Go ya ka magôrô ga se go tšwaana",
gomme le bôna ba re: Babaso ka moka ga ba kôpane bjaleka tsopa la samente.

END S 1054